

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "ОБЛІК І АУДИТ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ДЕБИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ,
ПОСЛУГИ) В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗ ЇЇ
ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

здобувача: Бишовець Аліна Олександрівна _____

Науковий керівник: к.е.н., доцент Степаненко О.І. _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з
атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

В.о. завідувача кафедри: к.е.н., доцент Степаненко О.І.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 86 сторінок. Основний текст кваліфікаційної магістерської роботи викладено на 69 сторінках друкованого тексту. Робота містить 30 таблиць, 16 рисунків, список використаних джерел із 58 найменувань, додатки.

Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в системі бухгалтерського обліку та аналіз її впливу на фінансовий стан підприємства

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), аналітична оцінка її впливу на фінансовий стан підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, практичні та організаційні аспекти обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги); порядок здійснення розрахунків з покупцями та замовниками, їх документування, особливості облікового відображення; формування резерву сумнівних боргів та умови його практичного використання. Аналіз дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), її вплив на фінансовий стан, ділову активність та економічний потенціал підприємства.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи. Розкрити особливості побудови системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок здійснення розрахунків з покупцями й замовниками, процес документування операцій. Розглянути процедуру формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства. Провести практичне аналітичне дослідження стану дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації, визначити її вплив на фінансовий стан, ділову активність, економічний потенціал суб'єкта господарювання.

Необхідність реалізації поставленої мети зумовлена вирішенням наступних завдань:

- дослідити історичні та сучасні наукові підходи до трактування економічних категорій: «дебіторська заборгованість» (в загальному), «дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)», «розрахунки з покупцями і замовниками», «резерв сумнівних боргів»;
- проаналізувати національні та міжнародні підходи до класифікації дебіторської заборгованості, порядку її визнання та оцінки;
- розкрити порядок документування та відображення в обліку операцій за розрахунками з вітчизняними покупцями й замовниками;
- дослідити методи розрахунку резерву сумнівних боргів, порядок його

відображення в обліку (в частині нарахування та використання), обґрунтувати вплив резервів на величину дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги);

- розглянути процес формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) та резерву сумнівних боргів в обліковій політиці й фінансовій звітності підприємства;
- розкрити значення, завдання аналізу дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), охарактеризувати етапи його проведення;
- провести практичне аналітичне дослідження (за обліковими даними базового підприємства) стану дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), визначити її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства;
- оцінити стан ліквідності.

Теоретична значущість отриманих результатів кваліфікаційної магістерської роботи полягає у розкритті основних категорійних понять таких як «дебіторська заборгованість» (в загальному), «дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)», «резерв сумнівних боргів», «безнадійна дебіторська заборгованість», «розрахунки з покупцями і замовниками». Отримані результати можуть бути використані для розробки методичної бази для обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги). У роботі було проведено теоретичний аналіз сутності та ролі дебіторської заборгованості, вивчено методи та засоби її обліку, а також розглянуті практичні аспекти управління дебіторською заборгованістю на прикладі ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен». Розкриття особливостей обліку дебіторської заборгованості дає можливість зробити більш достовірнішими та точнішими розрахунки показників фінансового стану та ділової активності.

Практична значущість роботи полягає у тому, що проведене аналітичне дослідження дає змогу визначити можливі ризики та пропозиції для оптимізації фінансових потоків підприємства, що є актуальним завданням для його сталого розвитку та успішної адаптації до агресивних викликів ринкового середовища.

Вивчення впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан допомагає розробити стратегії, спрямовані на підвищення ліквідності. Це може включати в себе оптимізацію умов оплати та управління платіжними вимогами.

Глибокий аналіз дебіторської заборгованості впливає на точність та достовірність фінансової звітності підприємства. Це може сприяти покращенню внутрішнього та зовнішнього фінансового аудиту.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи: 2023.

Рік захисту роботи - 2023.

Ключові поняття: дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), визнання, оцінка, процес реалізації, розрахунки з покупцями і замовниками, документування, облік, аналіз.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ, ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1 Поняття дебіторської заборгованості в контексті сучасних наукових досліджень, її роль в системі обліку	8
1.2 Класифікація, порядок визнання та оцінка дебіторської заборгованості: національний та міжнародний підхід	12
РОЗДІЛ 2. ПОБУДОВА СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ)	22
2.1 Документування та облік операцій з дебіторською заборгованістю за продукцію (товари, роботи, послуги)	22
2.2 Резерв сумнівних боргів: методика визначення та особливості обліку ..	29
2.3 Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства	40
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ), ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА	43
3.1 Значення, завдання, етапи проведення аналізу дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації	43
3.2 Аналітична оцінка дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства	47
3.3 Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства, їх вплив на економічний потенціал	54
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасного підприємницького середовища, де конкуренція та динаміка ринкових процесів зростає експотенційно, важливим аспектом ефективного управління є не лише забезпечення якісної продукції чи надання послуг, але й оптимізація фінансового обігу, в контексті управління дебіторською заборгованістю. Дебіторська заборгованість, включає в себе невикладені грошові кошти від клієнтів за реалізовані товари, виконані роботи чи надані послуги, визначає не лише ефективність управління кредиторськими відносинами, а й впливає на фінансовий стан підприємства в цілому.

Дана робота спрямована на дослідження дебіторської заборгованості як ключового елемента фінансового управління підприємством. Актуальність даної теми полягає в необхідності підприємств пристосуватися до складних ринкових умов, таких як пандемія COVID-19, військовий стан, локдауни, конкуренція, шляхом оптимізації внутрішніх процесів та удосконалення системи бухгалтерського обліку в контексті розрахунків за дебіторською заборгованістю.

Платоспроможність та фінансовий стан підприємства великою мірою залежать від планованості та безперервності організації взаємовідносин між продавцями (виконавцями) та покупцями (замовниками). Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості базується на первинній інформації, яка повинна бути своєчасно і достовірно задокументована. В ході реалізації між покупцем та продавцем виникають розрахункові, фінансові та кредитні взаємовідносини, які передбачають продаж продукції (надання послуг) – з боку продавця (виконавця) та здійснення оплати – з боку покупця (замовника). Такі взаємовідносини є важливим елементом у регулюванні фінансових відносин між суб'єктами господарювання. Від їх правильної організації залежить темп надходження грошових коштів на підприємство, який впливає на рівень ліквідності та платоспроможності. Аналіз дебіторської заборгованості в системі обліку дозволить дослідити її вплив на фінансовий стан підприємства та розробити ефективні стратегії управління для

підвищення фінансової стабільності та підвищення конкурентоспроможності. Саме тому проведення дослідження у питанні ефективного управління дебіторської заборгованості є одним із першочергових завдань для всіх підприємств сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку дебіторської заборгованості вивчали у своїх працях такі провідні науковці: Ф.Ф. Бутинець, О.М. Петрук, А.І. Бланк, О.В. Вітренко, Л.Л. Катранжи, Е.М. Придятько, Т.О. Євлаш, О.І. Степаненко, О.І. Белокоз, Л.В. Кручак, О.Ю. Закревська, М.Д. Білик, В.О. Гуня, Є.П. Гнатенко, В.В. Волошина, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник.

Проте усі дослідження існуючої теорії в питанні обліку дебіторської заборгованості є недостатніми в сучасних умовах. Карантин та війна внесла свої корективи у ведення бізнесу, що потребує додаткових досліджень.

Мета дослідження. Розкрити особливості побудови системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок здійснення розрахунків з покупцями й замовниками, процес документування операцій. Розглянути процедуру формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства. Провести практичне аналітичне дослідження стану дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації, визначити її вплив на фінансовий стан, ділову активність, економічний потенціал суб'єкта господарювання.

Необхідність реалізації поставленої мети дослідження зумовлена вирішенням наступних *завдань*:

- дослідити історичні та сучасні наукові підходи до трактування економічних категорій: «дебіторська заборгованість» (в загальному), «дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)», «розрахунки з покупцями і замовниками», «резерв сумнівних боргів»;
- проаналізувати національні та міжнародні підходи до класифікації дебіторської заборгованості, порядку її визнання та оцінки;
- розкрити порядок документування та відображення в обліку операцій за

розрахунками з вітчизняними покупцями та замовниками;

- дослідити методи розрахунку резерву сумнівних боргів, порядок його відображення в обліку (в частині нарахування та використання), обґрунтувати вплив резервів на величину дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги);
- розглянути процес формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) та резерву сумнівних боргів в обліковій політиці й фінансовій звітності підприємства;
- розкрити значення, завдання аналізу дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), охарактеризувати етапи його проведення;
- провести практичне аналітичне дослідження (за обліковими даними базового підприємства) стану дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), визначити її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства;
- оцінити стан ліквідності та платоспроможності базового підприємства, проаналізувати резерви підвищення його економічного потенціалу.

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), аналітична оцінка її впливу на фінансовий стан підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, практичні та організаційні аспекти обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги); порядок здійснення розрахунків з покупцями та замовниками, їх документування, особливості облікового відображення; формування резерву сумнівних боргів та умови його практичного використання. Аналіз дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), її вплив на фінансовий стан, ділову активність та економічний потенціал підприємства.

Методи дослідження. Основними методами дослідження при написанні роботи були загальнонаукові та конкретно-наукові методи. Для теоретичних аспектів дебіторської заборгованості використовувались такі методи, як діалектичний метод пізнання, індукції та дедукції, групування, принцип історизму.

Для визначення фінансово-економічної характеристики ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» використовувались традиційні методи: аналіз та синтез. При аналізі використовувались наступні його види: порівняльний аналіз, аналіз динаміки, складу і структури, аналіз якісного стану дебіторської заборгованості, аналіз простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості. При написанні висновків для кожного розділу роботи та загальних висновків застосовувався метод узагальнення та системний метод. Для наочного відображення результатів дослідження використовувався графічний та табличний метод, а саме: побудова таблиць, рисунків та діаграм для кращого сприйняття інформації.

Теоретична значущість отриманих результатів кваліфікаційної магістерської роботи полягає у розкритті основних категорійних понять таких як «дебіторська заборгованість» (в загальному), «дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)», «резерв сумнівних боргів», «безнадійна дебіторська заборгованість», «розрахунки з покупцями і замовниками». Отримані результати можуть бути використані для розробки методичної бази для обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги). У роботі було проведено теоретичний аналіз сутності та ролі дебіторської заборгованості, вивчено методи та засоби її обліку, а також розглянуті практичні аспекти управління дебіторською заборгованістю на прикладі ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен».

Практична значущість роботи полягає у тому, що проведене аналітичне дослідження дає змогу визначити можливі ризики та пропозиції для оптимізації фінансових потоків підприємства, що є актуальним завданням для його сталого розвитку та успішної адаптації до агресивних викликів ринкового середовища. Вивчення впливу дебіторської заборгованості на фінансовий стан допомагає розробити стратегії, спрямовані на підвищення ліквідності. Це може включати в себе оптимізацію умов оплати та управління платіжними вимогами. Глибокий аналіз дебіторської заборгованості впливає на точність та достовірність фінансової звітності підприємства. Це може сприяти покращенню внутрішнього та

зовнішнього фінансового аудиту дебіторської заборгованості. Розкриття особливостей обліку дебіторської заборгованості дає можливість зробити більш достовірнішими та точнішими розрахунки показників фінансового стану та ділової активності. Сформульовані пропозиції у роботі будуть корисними для використання кондитерських підприємств, таких як ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен».

Апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження опубліковано (у співавторстві з науковим керівником) статтю «Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліково-економічній системі підприємства» в науково-практичному журналі «Науковий погляд: економіка та управління» (2023. № 3(83). Фахове видання: категорія Б. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-25>).

Інформаційною базою дослідження були нормативно-правові та законодавчі акти, які регламентують ведення бухгалтерського обліку як на національному рівні, так і на міжнародному; наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених; підручники, наукові статті, монографії, матеріали науково-практичних конференцій, які стосуються обліку дебіторської заборгованості; фінансова звітність ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен», Інтернет-ресурси.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI, ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття дебіторської заборгованості в контексті сучасних наукових досліджень, її роль в системі обліку

Глибокі економічні перетворення в сфері виробництва на основі ринкових відносин вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку. Одним із центральних елементів бухгалтерського обліку – є облік взаєморозрахунків дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання (далі – СГ). Облік дебіторської заборгованості завжди був і залишається одним з найбільш складних і суперечливих питань бухгалтерського обліку. Це пов'язано з існуванням проблеми не сплати платежів від покупців

Суб'єкти господарювання часто нехтують виконанням фінансових зобов'язань перед партнерами. Причини цього можуть бути різними:

- СГ не мають достатніх коштів для погашення заборгованості;
- СГ не вважають за потрібне виконувати свої зобов'язання;
- СГ не несуть майнової відповідальності за невиконання зобов'язань.

Не сплата за платежі може призвести до поглиблення платіжної кризи. Щоб знайти шляхи її вирішення необхідно вдосконалити бухгалтерський облік взаєморозрахунків. Якість інформації про стан розрахунків з дебіторами має важливе значення для прийняття рішень щодо управління. Актуальна і якісна інформація допоможе суб'єктам господарювання:

- оцінити фінансовий стан контрагентів;
- прийняти рішення про продовження співпраці з контрагентами;
- вжити заходів щодо стягнення заборгованості.

У табл. 1.1 розглянуто науковцями підходи до визначення сутності «дебіторська заборгованість».

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість»

Автор	Інтерпретація терміну «дебіторська заборгованість»
<i>Білик М.Д.</i>	<i>Дебіторська заборгованість – це матеріальні ресурси, неоплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства [4]</i>
<i>Гуня В.О.</i>	<i>Дебіторська заборгованість – є одним із найважливіших складників кредитної діяльності підприємства, один з елементів для розрахунку показників її результативності [16]</i>
<i>Гнатенко Є.П., Волошина В.В.</i>	<i>Дебіторська заборгованість – це елемент оборотних коштів, її зменшення знижує коефіцієнт покриття. Тому необхідно вирішувати завдання не тільки зниження дебіторської заборгованості, але також її збалансованості з кредиторською [15]</i>
<i>Кужельний М.В., Лінник В.Г.</i>	<i>Дебіторська заборгованість – визнається як актив, коли підприємство має юридичне право отримувати грошові кошти [28]</i>
<i>Євлаш Т.О.</i>	<i>Дебіторська заборгованість – вимога (право) на отримання фінансових та майнових та майнових ресурсів від юридичних осіб, що заборгували підприємству в результаті минулих подій та які підлягають поверненню в майбутньому [18]</i>
<i>Закревська О.Ю.</i>	<i>Поточна дебіторська заборгованість – фінансовий актив підприємства, що виникає в результаті минулих подій, оцінюється як сума боргів контрагентів підприємства в грошовій формі та підлягає погашенню або рефінансуванню впродовж 12 місяців з дати звітування [19]</i>
<i>Кручак Л.В.</i>	<i>Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) – складова оборотних активів підприємства та вагомий фактор впливу на їх фінансовий стан, що включає борги покупців, замовників підприємству за відвантажені, але не оплачені продукцію (товари, роботи, послуги) [27]</i>
<i>Белокоз О.І.</i>	<i>Дебіторська заборгованість – сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству, яка виникає при передачі права власності на товар, надані послуги (роботи), проте не сплачені тим, на користь кого ці дії були зроблені (покупцем) [3]</i>

Джерело: згруповано за інформацією [3, 4, 15, 16, 18, 19, 27, 28]

Погляди науковців досить різняться, що пов'язано в першу чергу із тим, що дебіторська заборгованість є складним економічним поняттям, яке може розглядатися з різних точок зору. Інша відмінність полягає в тому, що кожен науковець трактував ці поняття у різний період часу, адже облік не стоїть на місці, він постійно вдосконалюється. Зокрема, Білик М.Д. розглядає дебіторську заборгованість як «матеріальні ресурси, неоплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства» [4]. Він трактує дебіторську заборгованість як матеріальний актив, які підприємство не отримало, але яке повинно отримати в майбутньому.

Категорію «дебіторська заборгованість» Гуня В.О. пропонує розглядати як

«один із найважливіших складників кредитної діяльності підприємства, один з елементів для розрахунку показників її результативності» [16]. Науковець вважає, що дебіторська заборгованість впливає на показники розрахунків кредиторської заборгованості. Чим нижчий показник дебіторської заборгованості, тим швидше підприємство здатне погасити свою поточну кредиторську заборгованість.

Гнатенко Є.П., Волошина В.В. розглядають дебіторську заборгованість як «елемент оборотних коштів, її зменшення знижує коефіцієнт покриття. Тому необхідно вирішувати завдання не тільки зниження дебіторської заборгованості, але також її збалансованості з кредиторською» [15]. Завдяки коефіцієнту покриття відбувається оцінка здатності підприємства виконувати свої поточні зобов'язання. Вищезазначені тлумачення слід віднести до старої школи, а зараз варто розглянути сучасні підходи до трактування поняття «дебіторська заборгованість».

З позиції системного підходу, Закревська О.Ю розглядає дебіторську заборгованість як «фінансовий актив підприємства, що виникає в результаті минулих подій, оцінюється як сума боргів контрагентів підприємства в грошовій формі та підлягає погашенню або рефінансуванню впродовж 12 місяців з дати звітування» [19]. З позиції науковця, дебіторська заборгованість розглядається як короткостроковий борг покупця.

Іншого підходу дотримується Кручак Л.В., вона трактує дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) «як складову оборотних активів підприємства та вагомий фактор впливу на їх фінансовий стан, що включає борги покупців, замовників підприємству за відвантажені, але не оплачені продукцію (товари, роботи, послуги)» [27]. Науковець вважає, що це створює об'єктивні передумови для відображення інформації про дебіторську заборгованість (далі – ДЗ) в системі бухгалтерського обліку.

Проте, є і спільні риси трактування понять усіх вчених, зокрема всі згодні з тим, що дебіторська заборгованість – це заборгованість, яка виникає у підприємства перед іншими суб'єктами господарювання. Також науковці згодні з тим, що дебіторська заборгованість – це актив підприємства. Найбільш узагальнений і всебічний підхід до визначення поняття «дебіторська

заборгованість» належить Кручак Л.В. Даний підхід дозволяє розглядати дебіторську заборгованість як оборотного активу підприємства, що має важливе значення для фінансового стану підприємства.

Відповідно до цього, можна сформулювати власну авторську категорію дебіторської заборгованості. Отже, *дебіторська заборгованість* – це юридичне право підприємства очікувати отримання грошових коштів або матеріальних ресурсів від контрагентів, які ще не були оплачені, і може служити для оцінки фінансового стану підприємства на основі аналізу результатів його діяльності.

Роль дебіторської заборгованості в контексті обліку полягає в наступному:

1. ДЗ є джерелом надходжень грошових коштів для підприємства. Вона відображує суму коштів, які підприємство має право отримати від своїх контрагентів.

2. ДЗ є показником фінансового стану підприємства. Високий рівень дебіторської заборгованості може вказувати на погіршення фінансового стану підприємства.

3. ДЗ є предметом бухгалтерського обліку. Вона відображається в бухгалтерському обліку відповідно до вимог законодавства.

4. ДЗ є активом. Вона враховується при розрахунку фінансових показників, таких як оборотність активів та рентабельність.

Отже, дебіторська заборгованість є важливим елементом бухгалтерського обліку. Зважаючи на вище викладений матеріал, можна зробити висновок, що для дотримання законодавчо визначених принципів бухгалтерського обліку потрібно зважати не тільки на методичні рекомендації, а й розуміти економічну сутність понять. Не дивлячись на широку розповсюдженість досліджень науковців щодо дефініції дебіторської заборгованості та понять, які тісно з нею пов'язані, постійний розвиток ринкових відносин потребує вдосконалення теоретичних концепцій та їх адаптацію до сучасних умов. У частині дебіторської заборгованості це має особливе значення, оскільки вона є одним з об'єктів обліку, який займає велику питому вагу в активах підприємства та може значно впливати на його фінансовий стан.

1.2. Класифікація, порядок визнання та оцінка дебіторської заборгованості: національний та міжнародний підхід

При класифікації дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку враховуються два основні критерії:

- строк до погашення заборгованості від дати балансу;
- зв'язок з нормальним операційним циклом.

На основі цих ознак виділяють довгострокову та поточну дебіторську заборгованість (рис. 1.1).

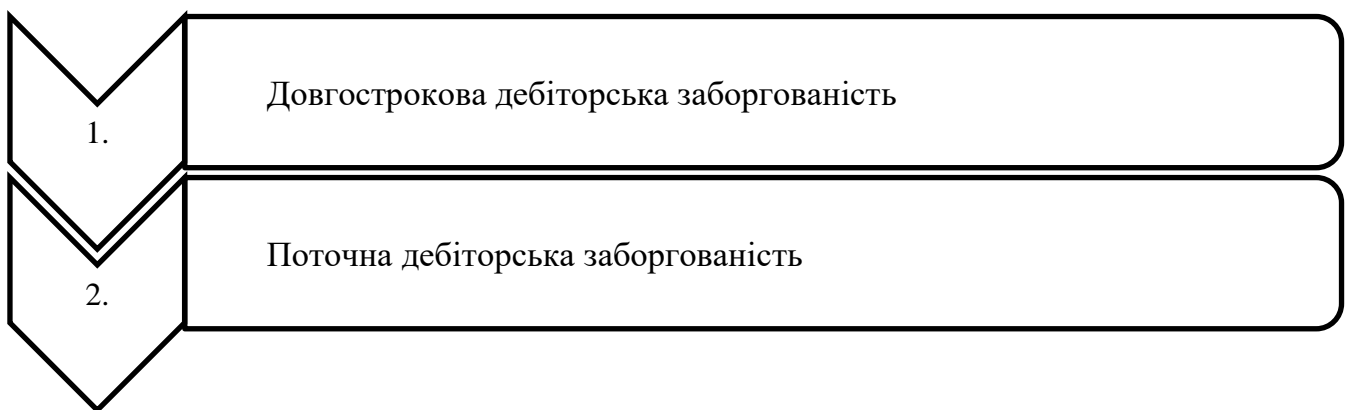

Рисунок 1.1 – Класифікація дебіторської заборгованості за строком погашення та зв'язком з нормальним операційним циклом

Джерело: згруповано за інформацією [9]

Довгострокова дебіторська заборгованість означає суму зобов'язань перед фізичними та юридичними особами, яка не виникла в ході звичайного операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу. Щоб зарахувати зобов'язання до довгострокової категорії, воно повинно відповідати обом критеріям одночасно:

- не виникати в ході звичайного операційного циклу;
- мати строк погашення понад 12 місяців [9].

Якщо строк погашення дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході звичайного операційного циклу, менше 1 року, то вона класифікується як поточна заборгованість.

Поточна дебіторська заборгованість охоплює суму зобов'язань, яка виникає

в ході звичайного операційного циклу або яка буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Заборгованість, що виникає в ході операційного циклу, вважається поточною, незалежно від строку погашення, а також зобов'язання, яке не виникає в ході операційного циклу, але має строк погашення до одного року [9]. Основні відмінності між цими двома видами дебіторської заборгованості:

1. Строк погашення:

- довгострокова ДЗ – буде погашена після 12 місяців з дати балансу;
- поточна ДЗ – протягом 12 місяців з дати балансу.

2. Вплив на фінансовий стан підприємства:

- довгострокова ДЗ – не впливає на поточну ліквідність підприємства;
- поточна ДЗ – є одним із показників поточної ліквідності підприємства.

3. Бухгалтерський облік:

- довгострокова ДЗ – відображається на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» [21];
- поточна дебіторська заборгованість – відображається на рахунках, наприклад, 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» [21].

4. Заборгованість може виникати внаслідок таких операцій:

- довгострокова ДЗ – реалізації продукції, товарів, послуг на умовах відстроченого платежу; наданні довгострокових кредитів і позик.
- поточна ДЗ – реалізації продукції, товарів, послуг на умовах попередньої оплати; надання короткострокових кредитів і позик; отримання авансів за майбутні поставки, роботи, послуги, інші господарські операції.

Досить важливо правильно класифікувати дебіторську заборгованість за строком погашення, оскільки це дозволяє правильно оцінити фінансовий стан підприємства і прийняти ефективні управлінські рішення. В залежності від своєчасності погашення, поточна дебіторська заборгованість може бути класифікована за трьома напрямками (рис. 1.2).

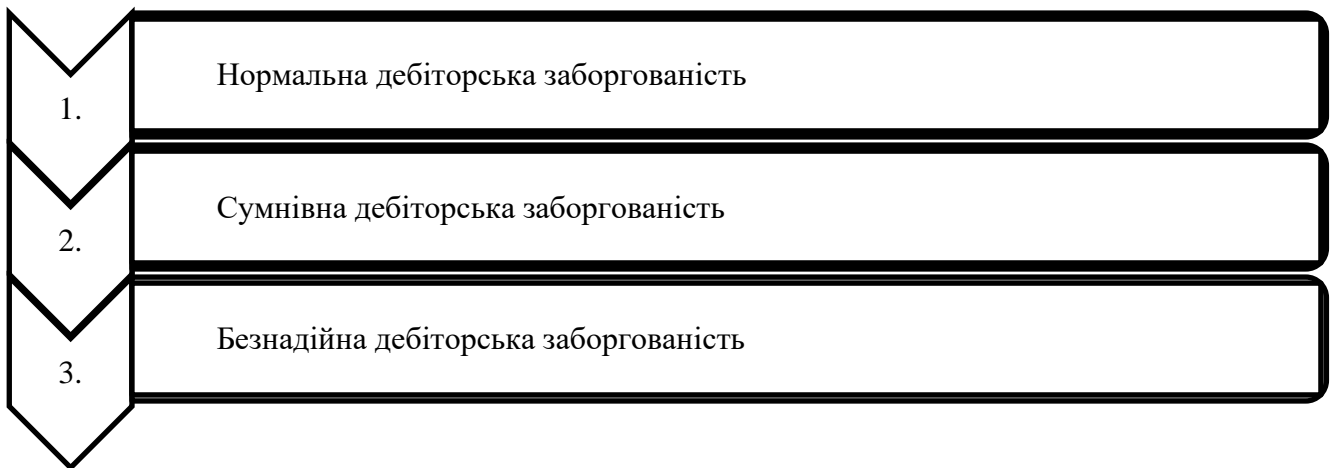

Рисунок 1.2 – Класифікація дебіторської заборгованості в залежності від своєчасності погашення

Джерело: згруповано за інформацією [4]

Нормальна дебіторська заборгованість – це та заборгованість, стосовно якої є впевненість, що боржник своєчасно виконає свою зобов'язану оплату, і строк оплати якої ще не настав. Нормальна дебіторська заборгованість є найменш ризикованою з усіх видів поточної дебіторської заборгованості і не потребує додаткового обліку або регулювання.

Сумнівна дебіторська заборгованість – це зобов'язання, при якому існує певна ступінь невпевненості в тому, що боржник вчасно виконає свої зобов'язання. Сумнівна дебіторська заборгованість є більш ризикованою, ніж нормальна. Вона може призвести до втрати грошових коштів для підприємства. Сумнівна дебіторська заборгованість підлягає резервуванню на суму, яка ймовірно не буде отримана. Резерв сумнівних боргів створюється в бухгалтерському обліку на дату балансу. Безнадійна дебіторська заборгованість – це зобов'язання щодо якого виникає впевненість, що боржник не виконає свої зобов'язання або минув строк позивної давності, і тому його погашення неправдоподібне. Безнадійна дебіторська заборгованість є найбільш ризикованою з усіх видів поточної заборгованості. Вона є фактичною втратою для підприємства. Безнадійна дебіторська заборгованість списується з балансу підприємства. Сума списаної дебіторської заборгованості включається до складу витрат підприємства.

В цілому класифікація поточної дебіторської заборгованості за своєчасністю

погашення дозволяє підприємству правильно оцінити її ризикованість і своєчасно прийняти ефективні управлінські рішення.

Дебіторську заборгованість можна також класифікувати за залежністю від об'єктів щодо яких вона виникла (рис. 1.3).

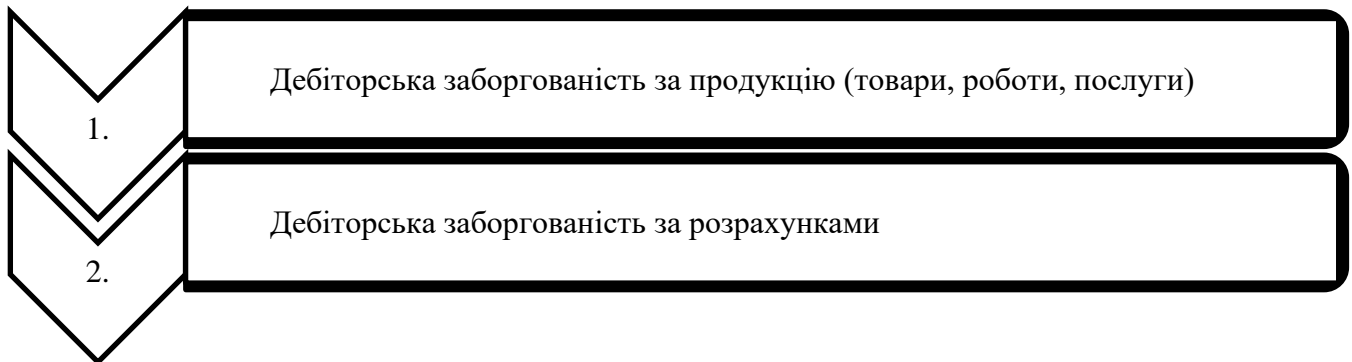

Рисунок 1.3 – Класифікація дебіторської заборгованості в залежності від об'єктів щодо яких вона виникла

Джерело: згруповано за інформацією [9]

Згідно цього критерію в бухгалтерському обліку виокремлюють дві основні категорії дебіторської заборгованості: дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) та дебіторська заборгованість за розрахунками. Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) – це заборгованість, яка виникає у підприємства перед іншими суб'єктами господарювання внаслідок реалізації продукції, товарів, послуг [15]. Дебіторська заборгованість за розрахунками – це заборгованість, яка виникає у підприємства перед іншими суб'єктами господарювання внаслідок інших господарських операцій. Ця категорія включає різні види розрахунків підприємства з різними дебіторами і охоплює:

- ДЗ за розрахунками за виданими авансами іншим підприємствам для наступних платежів;
- ДЗ за розрахунками з бюджетом, пов'язану з відшкодуванням або переплатою за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами;
- ДЗ за розрахунками з підзвітними особами за виданими авансами на відрядження або господарські потреби підприємства;
- ДЗ за розрахунками з нарахованих доходів у формі дивідендів, процентів,

роялті, що повинні надійти в надходження;

- ДЗ за відшкодування завданих збитків підприємству працівниками у результаті нестач і втрат від псування цінностей;
- ДЗ за розрахунками за претензіями, пред'явленими контрагентам, а також за пред'явленими штрафам, пенями;
- ДЗ із внутрішніх розрахунків, що виникає між пов'язаними сторонами або внаслідок внутрішньогосподарських взаємовідносин між підприємствами;
- ДЗ за розрахунками з іншими дебіторами.

Основні відмінності між цими двома видами дебіторської заборгованості:

1. Причина виникнення:

- ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги) – виникає внаслідок реалізації продукції, товарів, робіт, послуги;
- ДЗ за розрахунками – внаслідок інших господарських операцій.

2. Складові частини:

- ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги) – включає заборгованість за реалізовані товари, роботи, послуги;
- ДЗ за розрахунками – включає заборгованість за авансами, відшкодуванням шкоди, виплатами компенсацій тощо.

3. Бухгалтерський облік:

- ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги) – відображається на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» [21];
- ДЗ за розрахунками – відображається на інших рахунках, наприклад, 371 «Розрахунки за виданими авансами», 372 «Розрахунки з підзвітними особами» тощо [21].

Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) є важливим показником фінансового стану підприємства. Вона відображає суму коштів, які підприємство має право отримувати від своїх контрагентів внаслідок реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Дебіторська заборгованість за розрахунками також є не менш важливим показником для фінансового стану

підприємства. Наприклад, заборгованість за авансами може вказувати на те, що підприємство має фінансові проблеми і не може своєчасно розраховуватися зі своїми контрагентами.

Інша класифікація дебіторської заборгованості – за формою розрахунків відображена на рис 1.4.

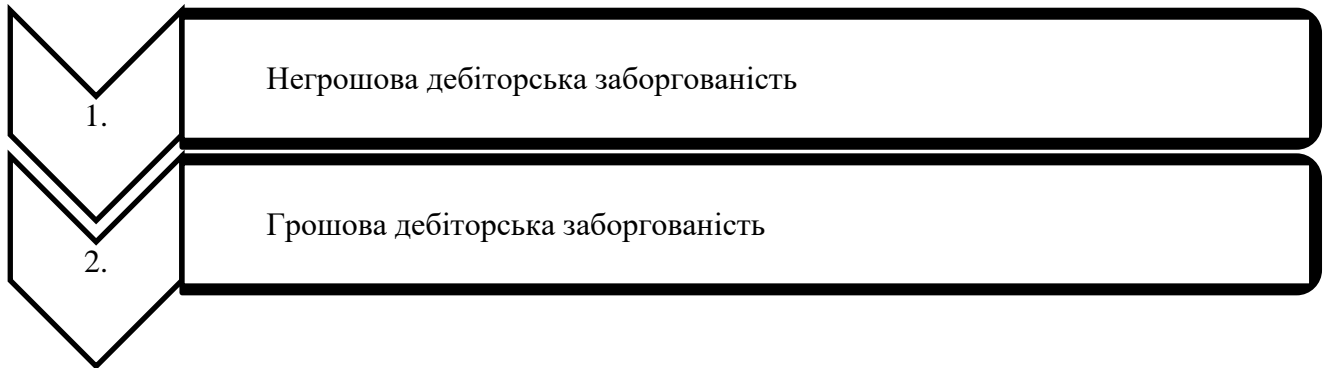

Рисунок 1.4 – Класифікація дебіторської заборгованості за формою розрахунків

Джерело: згруповано за інформацією [9]

За даним критерієм виділяють два види заборгованостей, зокрема: негрошову та грошову дебіторську заборгованість. Негрошова дебіторська заборгованість – це заборгованість, яка виникає внаслідок здійснення бартерних операцій. До бартерних операцій відносять операції, при яких відбувається обмін між товарами, роботами, послугами. Негрошова дебіторська заборгованість може бути погашена шляхом взаємозаліку заборгованості з контрагентом. Взаємозалік – це операція, при якій кредитор і дебітор за однією угодою зараховують свої взаємні вигоди. Грошова дебіторська заборгованість – це заборгованість, для відшкодування якої використовуються грошові кошти у готівковій або безготівковій формі. Грошова дебіторська заборгованість може бути погашена шляхом перерахування грошових коштів на банківський рахунок кредитора, шляхом видачі грошових коштів з каси підприємства, шляхом проведення інкасації коштів у контрагента тощо.

Основні відмінності між цими двома видами дебіторської заборгованості:

1. Форма розрахунків:

- негрошова ДЗ – погашення здійснюється шляхом взаємозаліку заборгованості з контрагентом;

- грошова ДЗ – шляхом використання грошових коштів у готівковій або безготівковій формі.

2. *Складові частини:*

- негрошова ДЗ – включає заборгованість за бартерними операціями;
- грошова ДЗ – включає заборгованість за всіма іншими видами операцій, які не є бартерними.

Негрошова дебіторська заборгованість є менш ліквідною, ніж грошова дебіторська заборгованість. Це пов'язано з тим, що для погашення негрошової дебіторської заборгованості необхідно укласти угоду про взаємозалік з контрагентом. Розглянемо класифікацію дебіторської заборгованості за характером господарських операцій (рис. 1.5).

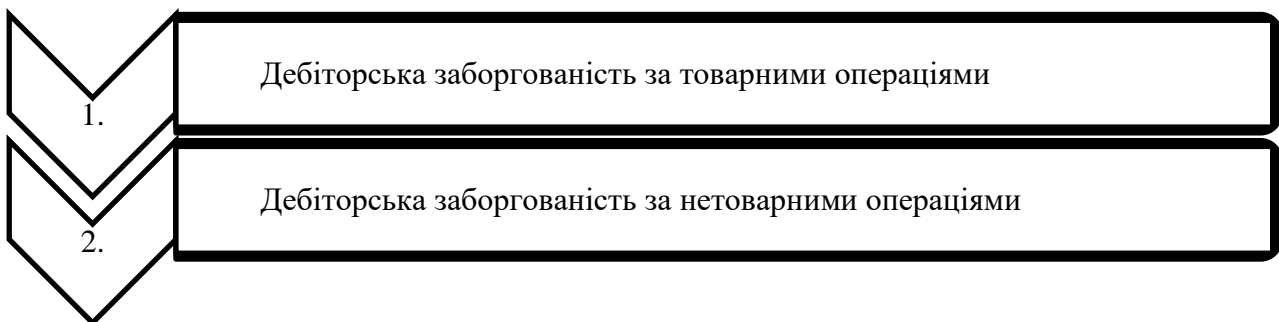

Рисунок 1.5 – Класифікація дебіторської заборгованості в залежності від характеру господарських операцій

Джерело: згруповано за інформацією [9]

Як видно з рис. 1.5, класифікація дебіторської заборгованості за видами операцій, які її породжують поділяється на два види – дебіторську заборгованість за товарними операціями та дебіторську заборгованість за нетоварними операціями. Дебіторська заборгованість за товарними операціями – це заборгованість, яка виникає внаслідок реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покупцям і замовникам або внаслідок видачі авансів іншим підприємствам та підзвітним особам. ДЗ за нетоварними операціями – це заборгованість, яка виникає внаслідок господарських операцій, не пов'язаних з купівлею-продажем товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг.

Основні відмінності між цими двома видами дебіторської заборгованості:

1. Причина виникнення:

- ДЗ за товарними операціями – виникає внаслідок реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- ДЗ за нетоварними операціями – виникає внаслідок інших господарських операцій.

2. Складові частини:

- ДЗ за товарними операціями – включає заборгованість за реалізовані товари, роботи, послуги;
- ДЗ за нетоварними операціями – включає заборгованість за авансами, відшкодуванням шкоди, виплатам компенсацій тощо.

3. Бухгалтерський облік:

- дебіторська заборгованість за товарними операціями – відображається на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» [21];
- дебіторська заборгованість за нетоварними операціями – відображається на інших рахунках, наприклад, 372 «Розрахунки з підзвітними особами» тощо [21].

Класифікація дебіторської заборгованості за видами операцій, які її породжують дозволить правильно оцінити фінансовий стан підприємства і прийняти ефективні управлінські рішення щодо його оптимізації.

Існують два підходи до оцінки дебіторської заборгованості. Як щодо національного підходу, то в Україні методологічні основи формування в бухгалтерському обліку і розкриття у фінансовій звітності підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (окрім бюджетних організацій) інформації про дебіторську заборгованість з урахуванням особливостей оцінки, встановленої іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку визначаються в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (далі – НП(С)БО 10).

Згідно п.4 НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [37]. При цьому дебіторами слід вважати

юридичних чи фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Згідно з цими положенням, дебіторська заборгованість визнається активом, якщо:

- існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод;
- сума заборгованості може бути достовірно визначена [37].

Дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю, яка визначається виходячи з умов договору або на основі ринкових цін. Інформація про дебіторську заборгованість відображається в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в розрізі видів, строків погашення та ступеня забезпеченості.

На міжнародному рівні не існує окремого стандарту щодо регулювання дебіторської заборгованості. Окремі аспекти визначені в МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання». Зокрема у МСБО 32, дебіторська заборгованість трактується як фінансовий актив, але конкретного визначення цього поняття міжнародні стандарти не дають. В основі організації бухгалтерського обліку заборгованості лежить її класифікація, яка забезпечує групування та систематизацію інформації про заборгованість у різних обліково-аналітичних розтинах, орієнтованих на задоволення специфічних інформаційних потреб оперативного і стратегічного управління. Від ступеню деталізації інформації залежить здатність керівництва підприємством своєчасно і ефективно управляти заборгованістю, можливість оперативного аналізу її та прогнозування, а в кінцевому результаті – обґрунтованість прийнятих управлінських рішень. Згідно з цим стандартом, дебіторська заборгованість визнається активом, якщо:

- існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод;
- сума заборгованості може бути достовірно визначена;
- подія, яка породжує дебіторську заборгованість, відбулась [34].

Дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю, яка визначається виходячи з умов договору або на основі ринкових цін. Основні правила обліку дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку:

- ДЗ відображається в бухгалтерському обліку на дату виникнення господарської операції, яка її породжує;
- ДЗ оцінюється за справедливою вартістю;
- ДЗ, яка є ймовірною до непогашення, відображається в бухгалтерському обліку за сумою, що не перевищує очікувану суму відшкодування.

Відповідно можна виокремити основні відмінності між національним та міжнародним підходом до порядку визнання та оцінки ДЗ:

1. Згідно національного стандарту, ДЗ визнається «активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та сума заборгованості може бути достовірно визначена» [37]. У міжнародному стандарті до цих вимог додається ще одна – подія, яка породжує дебіторську заборгованість, відбулась.

2. У національному стандарті ДЗ оцінюється за справедливою вартістю, яка визначається виходячи з умов договору або на основі ринкових цін. У міжнародному стандарті до цих вимог додається іще одна – урахування справедливої вартості грошових потоків, які очікується отримати підприємство від дебітора.

В цілому, порядок визнання та оцінки дебіторської заборгованості за національними та за міжнародними стандартами є схожими. Основні відмінності між ними стосуються вимог до визнання дебіторської заборгованості активом і способів її оцінки.

РОЗДІЛ 2

ПОБУДОВА СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ)

2.1 Документування та облік операцій з дебіторською заборгованістю за продукцію (товари, роботи, послуги)

Документування операцій з дебіторською заборгованістю за продукцію (товари, роботи, послуги) є одним із важливих елементів методу бухгалтерського обліку. Завдяки цьому методу відбувається первинне спостереження за господарськими операціями і, відповідно, їх обов'язкове відображення в обліку. Основні первинні документи з обліку операцій з ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги) відображено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні первинні документи з обліку операцій з ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги)

Розрахунки з вітчизняними покупцями та замовниками	
<i>Виникнення заборгованості</i>	<i>Погашення заборгованості</i>
Рахунок-фактура, рахунки	Виписка банку
Договір	
Видаткова накладна	
Акт виконаних робіт (наданих послуг)	Платіжні доручення
Податкова накладна	
Товарно-транспортна накладна	
Розпорядження відділу збуту	Прибуткові касові ордери
Приймально-здавальницькі акти	Довгостроковий або короткостроковий вексель
Замовлення на роботи тимчасового або разового характеру	

Джерело: згруповано за інформацією [6]

Основним документом, що регулює облік дебіторської заборгованості є

видаткова накладна або акт виконаних робіт (наданих послуг). Видаткова накладна – документ, який фіксує інформацію про витрати на придбання товарів або послуг. Цей документ використовується для реєстрації витрат підприємства та встановлення внутрішньої облікової інформації. Видаткова накладна важлива для контролю над грошовими коштами підприємства, бухгалтерського обліку та подальшого аналізу витрат. У видатковій накладній повинні бути зазначені усі необхідні реквізити для реалізації продукції, а саме: найменування товару, одиниця виміру, кількість товару, ціна за одиницю товару, сума ПДВ та загальна сума до сплати. Такий документ повинен мати два підписи: підпис збоку продавця (директор, бухгалтер або інша відповідальна особа на підприємстві згідно доручення або розпорядження) та збоку покупця (особа, яка відповідальна за прийняття товару або продукції).

Якщо особа приймає товар згідно доручення, то у видатковій накладній обов'язково потрібно зазначити дату та номер доручення згідно якого діє ця особа.

Акт виконаних робіт (наданих послуг) – це документ, який фіксує факт виконання робіт або послуг, які в ньому зазначені. Даний акт повинен мати обов'язкові реквізити такі як:

- номер;
- дата виконання робіт (надання послуг);
- дані про виконавця (підрядника) та замовника, вказуються їхні реквізити;
- дані, які стосуються номенклатури (опис послуг (робіт), одиниця виміру, кількість, ціна, загальна сума товару;
- підписи сторін. Підпис виконавця (підрядника) та підпис замовника, що підтверджують прийняття виконаних робіт (наданих послуг).

Якщо підприємство є платником ПДВ, воно зобов'язане реєструвати податкову накладну. Податкова накладна реєструється залежно від першої події, що відбулася - оплата, або реалізація товару (надання послуг, виконання робіт), і підприємство обов'язково повинне нарахувати податкові зобов'язання у складі ПДВ.

Товарно-транспортна накладна – це документ, який супроводжує перевезення товарів від продавця до покупця. Такий документ повинен містити дані про вантаж, кількість товару, дані про вантажовідправника, перевізника, вантажоодержувача, водія. Важливість даного виду документа є беззаперечна, оскільки для працівників податкових органів це є підтвердженням факту перевезення та одержання вантажу, що підтверджує реальність операції.

До основних документів, які підтверджують погашення заборгованості, слід віднести:

- Виписка банку – це документ, який надається банком клієнту для відображення фінансового стану його рахунків за обраний період. Даний документ містить детальну інформацію про всі операції, які відбувались на рахунку клієнта за вказаний період, такі як списання та надходження коштів.

- Платіжне доручення – документ, який підтверджує погашення заборгованості безготівковими коштами. Даний документ надається банком і підтверджує момент здійснення оплати.

- Прибутковий касовий ордер – це документ, який підтверджує погашення заборгованості готівковими коштами, безпосередньо в касу підприємства.

Документи повинні оформлюватися у двох примірниках:

- оригінал – покупцю;
- копія – залишається на підприємстві.

Момент переходу права власності на продукцію (товари, роботи, послуги) є підставою для здійснення якого є усі вищезазначені документи. Документування операцій з дебіторською заборгованістю є важливим елементом фінансового управління підприємством і включає в себе ряд ключових значень:

- *фінансова прозорість* – документування дає можливість відобразити усі господарські операції, що пов'язані з обліком дебіторської заборгованості;

- *своєчасність* – усі первинні документи повинні бути підготовлені своєчасно, тобто в момент здійснення операції (відвантаження продукції) або відразу після її завершення (акт виконаних робіт, наданих послуг);

- *інформативність* – інформація про дебіторську заборгованість має бути в повній мірі показана на рахунках бухгалтерського обліку.

НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» регулює методичні засади щодо формування облікової інформації про дебіторську заборгованість та порядок її розкриття у фінансовій звітності.

Оцінка ДЗ залежить від виду, причин та умов виникнення.

Для обліку сум дебіторської заборгованості застосовуються такі види оцінок:

- 1) за первісною вартістю (в момент визнання);
- 2) за теперішньою вартістю майбутніх платежів;
- 3) за чистою реалізаційною вартістю (на дату складання фінансової звітності).

Оцінка поточної дебіторської заборгованості відображена на рис. 2.1.

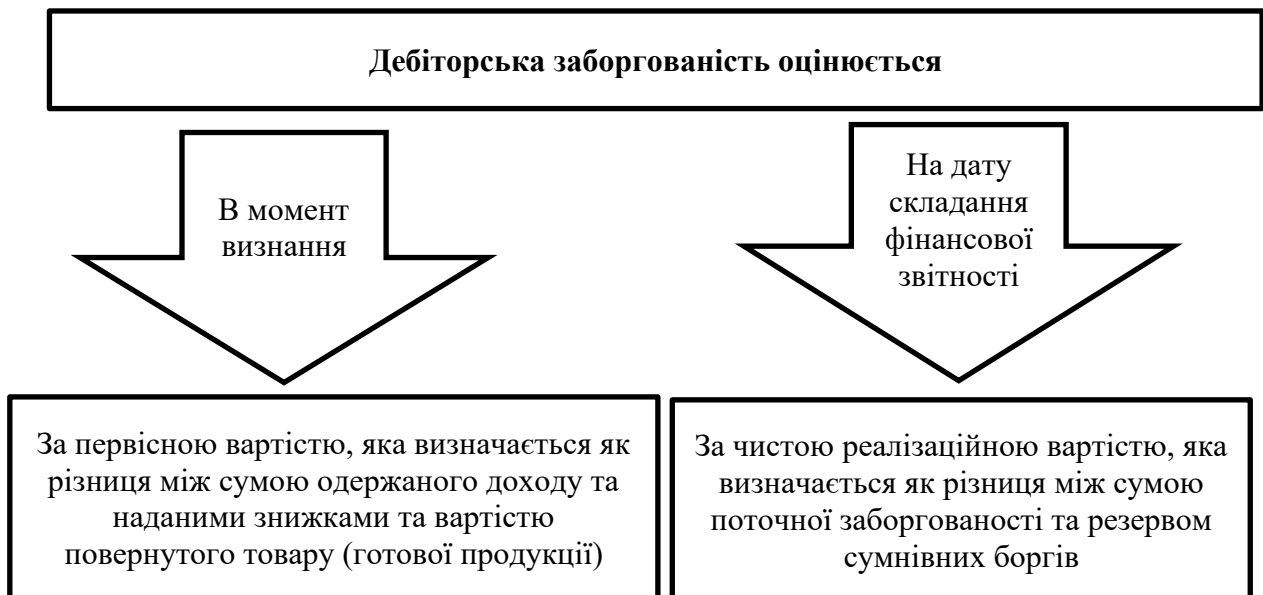

Рисунок 2.1 – Оцінка поточної дебіторської заборгованості

Джерело: згруповано за інформацією [37]

Якщо платіж за продукцію (товари, роботи, послуги) відстрочено з утворенням різниці, яка утворюється між справедливою вартістю ДЗ та номінальною сумою грошових коштів або (та) їх еквівалентів, які підлягають обов'язковому отриманню, таку різницю слід визнавати ДЗ за нарахованими доходами (процентами) у періоді їх нарахування. В системі бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) обліковується на рахунку

36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», що має чотири субрахунки:

- 361 – «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 – «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 – «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 – «Розрахунки з гарантійним забезпеченням» [21].

Дебет субрахунку 36 завжди показує вартість наданих послуг, виконаних робіт чи реалізованих товарів. Така реалізаційна вартість зазвичай включає в себе:

- ПДВ;
- акциз;
- інші податки та збори, які підлягають повній та своєчасній сплаті до державного бюджету.

Кредит субрахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображає суму оплати, яку підприємство отримало від покупців, у вигляді грошових коштів на поточному рахунку в банку або готівки. Залишок (сальдо) рахунку 36 відображає заборгованість контрагентів, що виникає в ході реалізації, а в кінці звітнього періоду вона буде відображатися у формі 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) в рядку 1125 «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги».

Для обліку поточної дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі здійснення основної діяльності підприємства, застосовується рахунок 36. Якщо підприємство одержало попередню оплату за продукцію, товари, роботи, послуги воно повинно відображати цю операцію на субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними». Рахунки обліку дебіторської заборгованості подано в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Рахунки обліку дебіторської заборгованості

<i>Рахунки обліку дебіторської заборгованості</i>	
18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи»	<i>довгострокова</i>
34 «Короткострокові векселі одержані»	<i>поточна</i>
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» додатково взаємопов'язано	
38 «Резерв сумнівних боргів»	
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	

Джерело: згруповано за інформацією [21]

Аналітичний облік розрахунків дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) має на меті відобразити детальну інформацію про заборгованість, яка виникає в процесі реалізації продукції або наданні послуг. Аналітичний облік ведеться підприємством за кожним рахунком окремо і записується у відповідному журналі. Основна кореспонденція рахунків, яка показує відображення в обліку дебіторської заборгованості в результаті реалізації готової продукції наведено в табл. 2.3 (договір на умовах попередньої оплати) та в табл. 2.4 (договір на умовах наступної оплати).

Таблиця 2.3 – Облік господарських операцій при реалізації готової продукції на умовах попередньої оплати

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Первинний документ
1	Надійшла попередня оплата від покупця за реалізовану йому продукцію	311	681	Бухгалтерська довідка
2	Відображення суми податкового зобов'язання з ПДВ в складі отриманої попередньої оплати	643/ПДВ	641/ПДВ	Податкова накладна
3	Відвантажено готову продукцію продавцю	361	701	Рахунок-фактура, видаткова накладна
4	Списано податкові зобов'язання з ПДВ у складі реалізованої готової продукції	701	643/ПДВ	Видаткова накладна, податкова накладна
5	Здійснено залік заборгованостей з покупцем (за меншою сумою між попередньою оплатою і вартістю (з ПДВ) реалізації)	681	361	Бухгалтерська довідка
6	Списано собівартість реалізованої продукції (відображається або в день реалізації або в кінці місяця)	901	26	Бухгалтерська довідка
7	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) дохід від реалізації готової продукції	701	791	Бухгалтерська довідка (БД)
8	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) собівартість реалізованої готової продукції	791	901	Бухгалтерська довідка (БД)

Джерело: згруповано за інформацією [50]

Відображення процесу реалізації на умовах попередньої оплати, має три контрольних рахунки, які повинні закриватися по мірі виконання договірних зобов'язань – це 643 «Податкові зобов'язання», 681 «Розрахунки за авансами одержаними», 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Таблиця 2.4 – Облік господарських операцій при реалізації готової продукції на умовах наступної оплати

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Первинний документ
1	Відвантажено готову продукцію покупцю	361	701	Рахунок-фактура, видаткова накладна
2	Відображення суми податкового зобов'язання з ПДВ в складі реалізованої готової продукції	701	641/ПДВ	Податкова накладна
3	Списано собівартість реалізованої продукції (<i>відображається або в день реалізації або в кінці місяця</i>)	901	26	Бухгалтерська довідка
4	Надійшла оплата від покупця за реалізовану готову продукцію	311	361	Виписка банку
5	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) дохід від реалізації готової продукції	701	791	Бухгалтерська довідка (БД)
6	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) собівартість реалізованої готової продукції	791	901	Бухгалтерська довідка (БД)

Джерело: згруповано за інформацією [50]

На відміну від процесу реалізації готової продукції, продаж товарів слід розглядати в двох ракурсах: з позиції підприємств роздрібної торгівлі та оптової. В суб'єктів господарювання, які займаються реалізацією товарів в роздріб момент їх відпуску покупцю і момент оплати співпадають в часі, тому *дохід визнається безпосередньо в момент реалізації товару*. При цьому, величина доходу фактично дорівнює сумі виручки, отриманої від реалізації. Оскільки, в роздрібній торгівлі покупець (кінцевий споживач) розраховується з продавцем *готівковими (або банківськими платіжними картками) грошовими коштами* в момент отримання від нього товару, то в бухгалтерському обліку реалізація товарів відображається: *Дт 301 "Готівка в національній валюті" (або 331 "Грошові документи в національній валюті") – Кт 702 "Дохід від реалізації товарів"*. Тобто, при визнанні доходу від реалізації товарів субрахунок *361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями і замовниками"* не використовується.

Щодо відображення процесу реалізації в оптовій торгівлі, то він ідентичний з процесом реалізації готової продукції виробничих підприємств (в частині послідовності та логіки операцій). Єдина відмінність – це використання субрахунків, які показують отримання доходів та понесених витрат (в частині

собівартості реалізації). В оптовій торгівлі такими субрахунками є: 702 "Дохід від реалізації товарів" та 902 "Собівартість реалізованих товарів".

Шляхом системного, точного документування та обліку операцій з дебіторською заборгованістю, підприємство може ефективно управляти фінансовими ресурсами та забезпечити фінансову стійкість свого фінансового стану. Правильне і своєчасне документування операцій забезпечує достовірний облік та повне відображення дебіторської заборгованості у звітних періодах. Належним чином організований облік дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) є фундаментом для проведення аналітичних процедур у частині фінансового забезпечення підприємства і, відповідно, стабільності та стійкості економічного суб'єкту на ринку.

2.2 Резерв сумнівних боргів: методика визначення та особливості обліку

Наявність на підприємстві дебіторської заборгованості передбачає ймовірність того, що якась її частина може бути непогашеною підприємством-боржником. Виникає сумнівний борг, який завищує реальний результат від реалізації. З огляду на те, підприємство повинне визнавати усі можливі втрати від непогашення частини боргів дебіторами в момент визнання доходу від реалізації.

Згідно з НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», ДЗ включається до підсумку Балансу (Звіт про фінансовий стан) за чистою реалізаційною вартістю (за вирахуванням резерву сумнівних боргів). Методи визначення та порядок розрахунку резерву сумнівних боргів регламентується НП(С)БО 10. Згідно п. 4 НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», сумнівний борг - це «поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість в її погашенні боржником» [37].

Згідно ПКУ, *сумнівні борги* – це зобов'язання платника податків, щодо яких

на дату балансу існує невизначеність щодо того, чи будуть вони взяті до сплати, тобто є значний ризик їхньої невиконаності або стягнення з відповідного платника податків [42].

Резерв сумнівних боргів (далі – РСБ) – це сума коштів, які підприємство зарезервувало для погашення в майбутньому сумнівної дебіторської заборгованості. Під час створення резерву сумнівних боргів:

- здійснюється оцінка дебіторської заборгованості, оскільки частина дебіторської заборгованості може бути непогашеною покупцями, і тоді підприємство фактично не матиме активу;
- зменшується фінансовий результат, що призводить до зменшення податку на прибуток. Таким чином, вдається оптимізувати податкову систему на підприємстві.

У Наказі про облікову політику підприємства обов'язково повинні бути зазначені методи та критерії нарахування та створення резерву сумнівних боргів. Для різних видів заборгованостей можуть використовуватися різні методики нарахування резерву.

Наслідки нарахування резерву сумнівних боргів відображено на рис. 2.2.

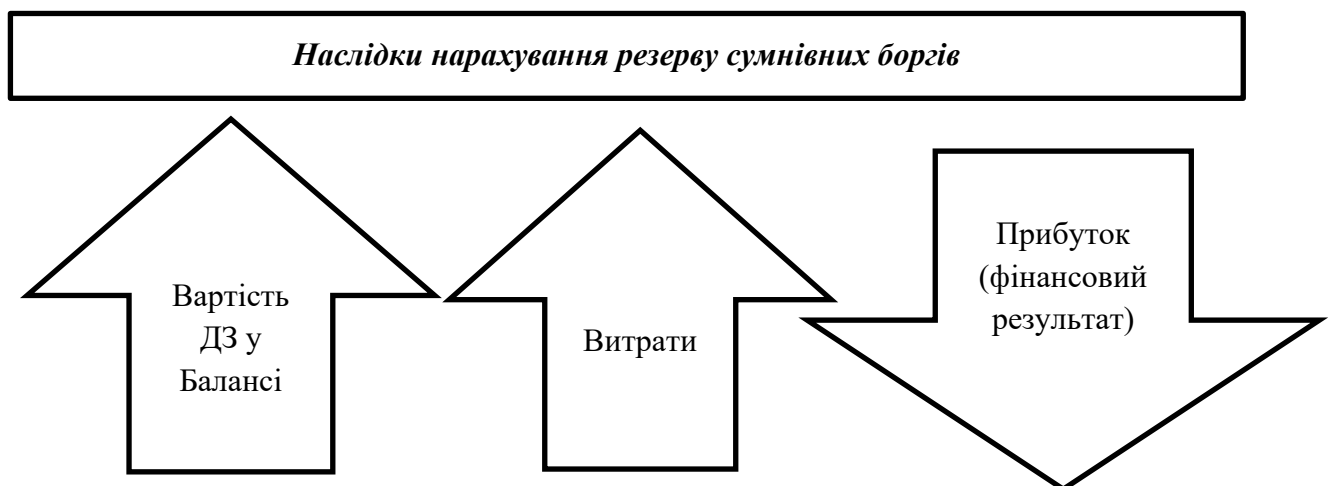

Рисунок 2.2 – Наслідки нарахування резерву сумнівних боргів

Джерело: згруповано за інформацією [50]

Не під уся дебіторську заборгованість можна створити резерв сумнівних боргів. Згідно НП(С)БО 10 процедура створення резерву сумнівних боргів

передбачає собою лише поточну заборгованість, яка повинна відповідати критеріям, які зазначені в рис.2.3.

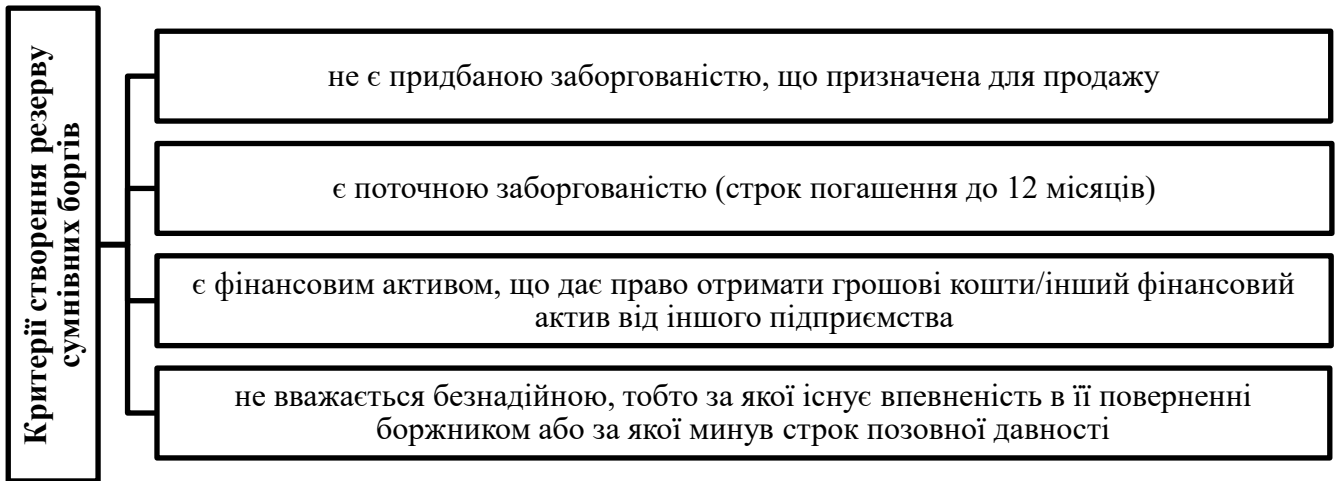

Рисунок 2.3 – Критерії створення резерву сумнівних боргів

Джерело: згруповано за інформацією [50]

Слід зазначити, що за деякими видами дебіторської заборгованості резерв сумнівних боргів створювати не слід (рис. 2.4).

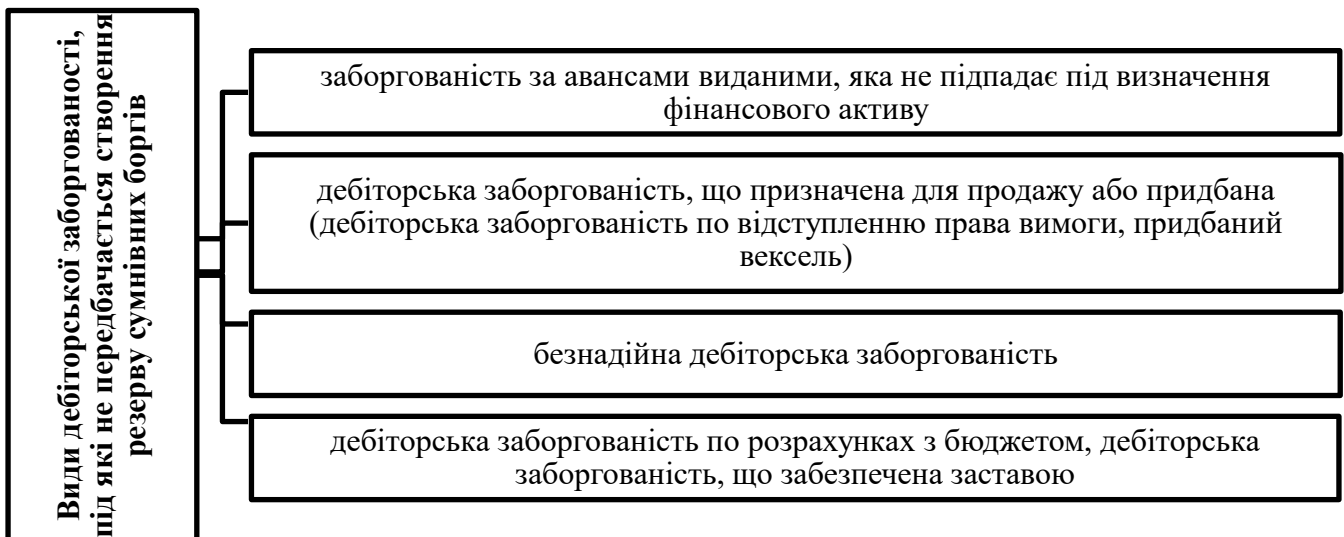

Рисунок 2.4 – Дебіторська заборгованість, під яку не підпадає створення резерву сумнівних боргів

Джерело: згруповано за інформацією [37]

Можна виділити 3 методи визначення резерву сумнівних боргів:

1) *виходячи із платоспроможності окремих дебіторів* – базується в розрізі аналізу по кожному окремому дебітору на предмет сумісності дебіторської заборгованості. Цей метод ґрунтується на сальдовому принципі. При визначені суми РСБ повинно обов'язково бути враховане початкове сальдо рахунку 38 (рис. 2.5).

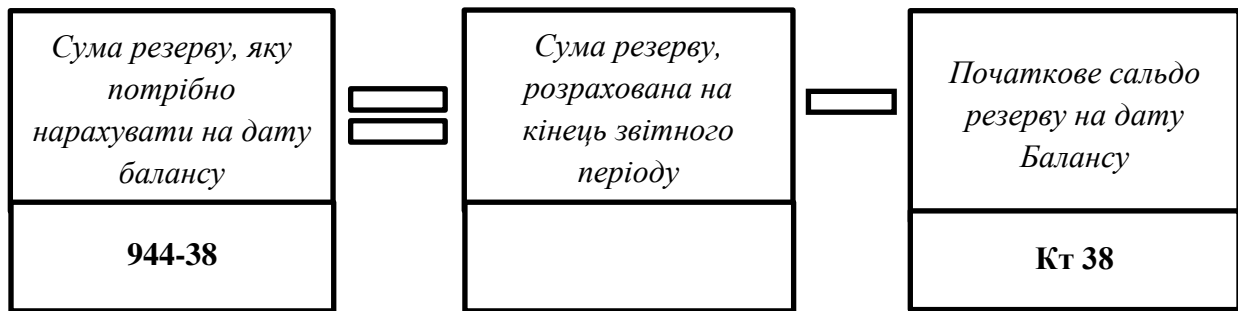

Рисунок 2.5 – Розрахунок суми резерву, яку потрібно нарахувати на дата балансу

Джерело: складено автором за даними [21]

Даний метод визначення резерву можна відобразити на наступному прикладі.

Станом на 31.12.2022 р. підприємство обліковувало дебіторську заборгованість в сумі 50 000 гривень. Із цієї суми: 10 000 грн. – заборгованість підприємства А (по ньому ведеться справа по банкрутству); 1 000 грн. – заборгованість підприємства Б (оголосило про свою ліквідацію); 5 000 грн. – заборгованість підприємства В (відшкодування заборгованості ведеться в судовому порядку).

Залишок резерву сумнівних боргів до складання балансу на 31.12.2022 року складає 5 000 грн.

Підприємство створює резерв сумнівних боргів в сумі сумнівної дебіторської заборгованості своїх боржників А, Б та В.

Створений резерв сумнівних боргів = 10 000 + 1 000 + 5 000 = 16 000 грн (2.1)

За правилами даного методу варто донараховувати суму резерву з урахування Сальдо початкового рахунку 38 (табл. 2.5).

Сума створеного резерву = 16 000 - 5 000 = 11 000 грн (2.2)

Таблиця 2.5 – Відображення в обліку резерву сумнівних боргів за методом платоспроможності окремих дебіторів

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Первинний документ
1	Формування на підприємстві резерву сумнівних боргів (на суму створеного резерву)	944	38	11 000	Бухгалтерська довідка

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків

2) виходячи з частки безнадійних боргів у чистому доході від реалізації

продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах наступної оплати.

Резерв сумнівних боргів можемо знайти за формулою:

$$P_{cb} = ЧД_{п} * K_c \quad (2.3)$$

де, P_{cb} – резерв сумнівних боргів;

$ЧД_{п}$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

K_c – коефіцієнт сумісності.

В свою чергу, коефіцієнт сумісності (далі – K_c) розраховується:

$$K_c = \frac{ВБДЗ}{ЧД_{п}} \quad (2.4)$$

де, ВБДЗ - визнана безнадійна ДЗ за розрахунковий період.

Даний метод базується на оборотному принципі, на суму резерву сумнівних боргів сальдо 38 не впливає.

Відобразимо визначення резерву за допомогою прикладу. За 2022 рік чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах наступної оплати становить 5 000 000 грн. Залишок резерву сумнівних боргів до складання балансу 31.12.2022 р. склав 5 000 грн. В табл. 2.6 відображено показники чистого доходу та суми дебіторської заборгованості для розрахунку коефіцієнту сумісності.

Таблиця 2.6 – Показники чистого доходу та суми дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) для розрахунку коефіцієнту сумісності

Рік	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах наступної оплати	Сума дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), що визнана безнадійною
2018	3 800 000	4 000
2019	3 500 000	3 500
2020	3 000 000	5 000
2021	4 500 000	7 000
Разом	14 800 000	19 500

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків

Щоб визначити коефіцієнт сумісності підприємство для спостереження обрало період за попередні чотири роки:

$$K_c = \frac{19500}{14800000} * 100\% = 0,13\% \quad (2.5)$$

$$P_{cb} = 5000000 * 0,13\% = 6500 \text{ грн} \quad (2.6)$$

Суму створеного резерву відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Відображення в обліку резерву сумнівних боргів за методом платоспроможності окремих дебіторів

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Первинний документ
1	Формування на підприємстві резерву сумнівних боргів (на суму створеного резерву)	944	38	6 500	Бухгалтерська довідка

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків

Сальдо рахунку 38 станом на 31.12.2022 р. = 5 000 + 6 500 = 11 500 грн (2.7)
3) виходячи з класифікації дебіторської заборгованості.

Класифікація дебіторської заборгованості здійснюється шляхом її групування за строками погашення із визначенням коефіцієнта сумісності для кожної цієї групи.

Дебіторську заборгованість можна класифікувати на прострочену терміном: до 30 днів; від 30 до 90 днів; більше 90 днів. Даний метод подібний до першого тим, що обоє побудовані на сальдовому принципі. Резерв сумнівних боргів на кінець звітнього періоду донараховується з урахуванням сальдо початкове 38 рахунку.

Існують два варіанти розрахунку резерву сумнівних боргів для цього методу:

1) за період спостереження обирається декілька останніх місяців року.

Формула розрахунку виглядає так:

$$K_c = \frac{СБДЗ_{місяць} / СДЗ_{місяць}}{i} * 100\% \quad (2.8)$$

де, СБДЗ_{місяць} – фактично списана безнадійна ДЗ відповідної групи за певний місяць;

СДЗ_{місяць} – сальдо дебіторської заборгованості відповідної групи на кінець місяця;

i – кількість місяців, які обрано для спостереження.

Приклад. За строком погашення дебіторську заборгованість підприємство вирішило розподілити наступним чином:

- перша група – станом до 30 днів;
- друга група – строком від 30 до 90 днів;

- третя група – строком більше 90 днів.

Залишок резерву сумнівних боргів на 31.12.2022 р. склало 5 000 грн.

В табл. 2.8 відображено показники списаної безнадійної дебіторської заборгованості та суми сальдо дебіторської заборгованості для розрахунку коефіцієнту сумісності.

Таблиця 2.8 – Показники списаної безнадійної дебіторської заборгованості та суми сальдо дебіторської заборгованості для розрахунку коефіцієнту сумісності

Місяці	Фактично списано безнадійної дебіторської заборгованості, грн			Сальдо дебіторської заборгованості відповідної групи на кінець попереднього місяця, грн		
	1 група	2 група	3 група	1 група	2 група	3 група
Жовтень	2 000	--	3 000	100 000	95 000	70 000
Листопад	--	1 500	5 000	55 000	80 000	45 000
Грудень	3 000	2 000	--	85 000	70 000	65 000

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків

$$K_{c1} = \frac{(2000/100000) + (3000/85000)}{3} * 100\% = 2\% \quad (2.9)$$

$$K_{c2} = \frac{(1500/80000) + (2000/70000)}{3} * 100\% = 2\% \quad (2.10)$$

$$K_{c3} = \frac{(3000/70000) + (5000/45000)}{3} * 100\% = 5\% \quad (2.11)$$

Сума резерву сумнівних боргів:

$$1 \text{ група} = 85\,000 * 2\% = 1\,700 \text{ грн} \quad (2.12)$$

$$2 \text{ група} = 70\,000 * 2\% = 1\,400 \text{ грн} \quad (2.13)$$

$$3 \text{ група} = 65\,000 * 5\% = 3\,250 \text{ грн} \quad (2.14)$$

$$\text{Разом} = 1\,700 + 1\,400 + 3\,250 = 6\,350 \text{ грн} \quad (2.15)$$

$$P_{c6} = 6\,350 - 5\,000 = 1\,350 \text{ грн} \quad (2.16)$$

Донарахована сума резерву сумнівних боргів (відображено в табл. 2.9)

Таблиця 2.9 – Відображення в обліку резерву сумнівних боргів за методом періоду спостережень за останні декілька місяців

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Первинний документ
1	Формування на підприємстві резерву сумнівних боргів (на суму створеного резерву)	944	38	1 350	Бухгалтерська довідка

Джерело: згруповано автором самостійно на основі розрахунків

2) за період спостереження обирається останні декілька років розраховується за формулою:

$$K_c = (\text{СБДЗ}_{\text{на дату балансу}} / \text{СДЗ}_{\text{на дату балансу}}) * 100\% \quad (2.17)$$

де, СБДЗ_{на дату балансу} – фактично списана безнадійна ДЗ відповідної групи на дату балансу;

СДЗ_{на дату балансу} – сальдо дебіторської заборгованості відповідної групи на дату балансу.

Приклад. Дебіторська заборгованість на 31.12.2022 рік становить 1 000 000 грн з наступним розподілом за строками її непогашення:

- перша група – 800 000 грн;
- друга група – 150 000 грн;
- третя група – 50 000 грн.

Залишок резерву сумнівних боргів до складання балансу на 31.12.2022 рік становить 5 000 грн. Для визначення коефіцієнта сумісності на основі класифікації дебіторської заборгованості на 31.12.2022 рік підприємство для спостереження обрало період за попередні чотири роки.

В табл. 2.10 відображено показники заборгованості, що визнана безнадійною в наступному році та суми сальдо дебіторської заборгованості для розрахунку коефіцієнту сумісності.

Таблиця 2.10 – Показники заборгованості для розрахунку коефіцієнту сумісності

Дату балансу	Заборгованість, що визнана безнадійною, у складі сальдо ДЗ відповідної групи на кінець попереднього року, грн			Сальдо дебіторської заборгованості відповідної групи, грн		
	1 група	2 група	3 група	1 група	2 група	3 група
31.12.2018	1 000	500	700	300 000	50 000	10 000
31.12.2019	2 000	2 000	2 000	100 000	40 000	70 000
31.12.2020	5 000	1 500	1 300	250 000	110 000	40 000
31.12.2021	1 500	1 000	1 000	250 000	100 000	60 000
Разом	9 500	5 000	5 000	900 000	300 000	180 000

Джерело: згруповано автором самостійно на основі розрахунків

Коефіцієнти сумісності:

$$K_{c1} = (9500 / 900000) * 100\% = 1,06\% \quad (2.18)$$

$$K_{c2} = (5000 / 300000) * 100\% = 1,67\% \quad (2.19)$$

$$K_{c3} = (5000 / 180000) * 100\% = 2,78\% \quad (2.20)$$

Сума резерву сумнівних боргів:

$$1 \text{ група} = 800\,000 * 1,06\% = 8\,480 \text{ грн} \quad (2.21)$$

$$2 \text{ група} = 150\,000 * 1,67\% = 2\,505 \text{ грн} \quad (2.22)$$

$$3 \text{ група} = 50\,000 * 2,78\% = 1\,390 \text{ грн} \quad (2.23)$$

$$\text{Всього} = 8\,480 + 2\,505 + 1\,390 = 12\,375 \text{ грн} \quad (2.24)$$

$$\text{Донарахована сума резерву сумнівних боргів} = 12\,375 - 5\,000 = 7\,375 \text{ грн}$$

(відображено в табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Відображення в обліку резерву сумнівних боргів за методом періоду спостереження за останні декілька років

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Первинний документ
1	Формування на підприємстві резерву сумнівних боргів (на суму створеного резерву)	944	38	7 375	Бухгалтерська довідка

Джерело: згруповано автором самостійно на основі розрахунків

Форс-мажор (воєнний стан) надає підстави для списання дебіторської

заборгованості як безнадійної. Проте зробити це не так просто, для цього необхідно дебітору одержати сертифікат Торгово-промислової палати. Такий лист звільняє від погашення заборгованості лише у період військового стану. Проте всупереч цьому, не варто відразу списувати таку заборгованість, а потрібно нарахувати на неї резерв сумнівних боргів. Щоб списати цю заборгованість доведеться чекати закінчення військового стану, оскільки за цей час дебітор може відновити свою платоспроможність.

До основних правил бухгалтерського обліку в створенні резерву сумнівних боргів слід віднести:

- коригування якщо на дату балансу нова оцінка РСБ відрізняється від минулої. Відбувається коригування в бік збільшення (зменшення) за рахунок інших операційних витрат;

- резерв нараховується на кожен дату балансу [36];

- якщо ДЗ визнана в іноземній валюті, то вона повинна перераховуватися на кожен дату балансу з урахуванням діючого на цю дату курсу валют.

Щоб на підприємстві був створений резерв сумнівних боргів, необхідно мати наступні документи:

- акт інвентаризації сумнівних боргів – даний документ повинен бути, коли відбувається коригування на дату балансу старого резерву;

- бухгалтерська довідка – універсальний документ на підприємстві, який несе в собі інформацію обліку та нарахуванню резерву сумнівних боргів;

- Наказ про створення резерву сумнівних боргів – даний документ не є обов'язковим, проте несе в собі додаткову інформацію. Зазвичай Наказ створюються, якщо на підприємстві резерв проводить вручну або коли відбувається процес коригування резерву на дату балансу. Якщо підприємство нараховує РСБ автоматично, тобто встановлений сталий відсоток від суми заборгованості, то підставою створення резерву є Наказ про облікову політику.

- Наказ про облікову політику – обов'язково повинні бути зазначені методи нарахування резерву на підприємстві. Метод обирається в залежності від виду

заборгованості.

Основні кореспонденції відображення в обліку використання та формування резерву сумнівних боргів на підприємстві відображено у табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Типова кореспонденція щодо відображення в обліку формування та використання резерву сумнівних боргів

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Формування на підприємстві резерву сумнівних боргів <i>(на суму створеного резерву)</i>	944	38
2	Списано безнадійну заборгованість за рахунок резерву сумнівних боргів <i>(на суму в межах створеного резерву)</i>	38	361
3	Відображено безнадійну заборгованість на позабалансовому рахунку	071	--
4	Відображено компенсацію безнадійної заборгованості	361 311	716 361
5	Відображено погашення заборгованості	--	071
6	Списання безнадійної дебіторської заборгованості на суму, яка перевищує величину сформованого резерву <i>(на суму безнадійного боргу понад резерву)</i>	944	361

Джерело: згруповано за інформацією [21]

Одним із ключових ризиків, які пов'язані із підприємницькою діяльністю, є ризик невиконання боржником обов'язків, передбачених договором та законодавством, що призводить до того, що компанії-виконавцю необхідно шукати шляхи покриття можливих втрат та уникнення їх зростання. Створення такого резерву потрібне для уточнення оцінки дебіторської заборгованості, яка буде більш обачною та достовірною, оскільки, по-факту, її окрема частина може бути ніколи не погашена, тобто актив відсутній. Резерв сумнівних боргів для підприємств з невеликим доходом зменшує фінансовий результат і, відповідно, податок на прибуток. Фактично – це оптимізація оподаткування. Проте організаціям з великими обсягами доходу такий спосіб не підходить, оскільки там мають місце податкові різниці. Якщо резерв сумнівних боргів нараховується на різні види ДЗ, то його можна розподілити на декілька аналітичних субрахунків. Резерв сумнівних боргів визначається складною методикою, яка вимагає уваги до деталей та глибокого розуміння ризиків підприємства. Його облік впливає на достовірність фінансових звітів, забезпечуючи високий рівень довіри з боку стейкхолдерів та допомагаючи підприємству ефективно управляти фінансовими ризиками.

2.3 Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства

У обліковій політиці підприємства можуть бути встановлені правила щодо оцінки та відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку. Наприклад, можуть бути визначені правила щодо установа строків погашення заборгованості, методи визначення суми заборгованості та правил щодо її списання або відтермінування. До основних методик формування облікової політики слід віднести:

1. Перелік видів поточної ДЗ на які буде нараховуватися резерв сумнівних боргів. Зазвичай резерв створюється на дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), проте якщо підприємство має специфічну діяльність, воно може створювати резерв і на інші заборгованості, наприклад, за розрахунки за претензіями.

2. Підприємство повинне класифікувати дебіторську заборгованість за строком погашення. Необхідно визначити самостійно за якими групами буде поділена заборгованість чи місячна, чи 6 місяців, чи понад 1 рік. Для правильної організації обліку варто дотримуватися строків, факту погашення та визнання безнадійної заборгованості.

3. Доцільно визначити методи оцінки доходу під час операцій з пов'язаними сторонами. Також підприємство може створити резерв на такі операції.

У фінансовій звітності підприємства ДЗ відображається як одна з позицій поточних активів. Для визначення дебіторської заборгованості можуть використовуватись облікові записи про виставлені рахунки, договори з клієнтами або інші документи, які підтверджують заборгованість. Дебіторська заборгованість може бути оцінена на основі відомостей про можливу неплатоспроможність або ризик заборгованості з боку клієнтів.

Якщо підприємство вважає, що погашення ДЗ неможливе, може бути проведено списання заборгованості або створення резерву на покриття можливого збитку від непогашення заборгованості.

У фінансовій звітності дебіторська заборгованість знаходить своє відображення у формі №1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) та формі №2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).

У Балансі дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) відображається у рядку 1125 за чистою вартістю реалізації (різниця між первісною вартістю ДЗ та РСБ). Дебіторська заборгованість за розрахунками відображається у формі №1 у рядках 1130 – 1135, інша поточна дебіторська заборгованість – форма №1 у рядку 1155, а довгострокова дебіторська заборгованість – форми №1 рядок 1040. Резерв сумнівних боргів підприємства знаходить своє відображення форма №2 у рядку 2180 (стаття «Інші операційні витрати»).

У формі № 3 («Звіт про рух грошових коштів» за прямим методом) відображаються усі зміни, які пов'язані з розміром поточної дебіторської заборгованості.

Для внутрішніх користувачів інформація необхідна для управлінського обліку (деталізована інформація про заборгованість дебіторів).

Управлінський персонал може вимагати надання йому такої інформації щомісячно, щоб розуміти стан заборгованості за період. Інформація для зовнішніх користувачів розкривається у фінансовій звітності, яка складається відповідно до вимог НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Тому облікова інформація необхідна як для зовнішніх користувачів, так і для внутрішніх.

Інформація про дебіторську заборгованість для користувачів повинна нести в особі ясність щодо дійсного стану такої заборгованості на підприємстві, чи здатне підприємство за рахунок цієї заборгованості покривати свою кредиторську заборгованість.

Фінансова звітність дає змогу користувачам спрогнозувати фінансовий стан підприємства за показниками платоспроможності, ділової активності, ліквідності та оборотності дебіторської заборгованості.

Згідно НП(С)БО 10 у формі № 5 (Примітки до фінансової звітності) наводиться додаткова інформація про дебіторську заборгованість (рис. 2.6).

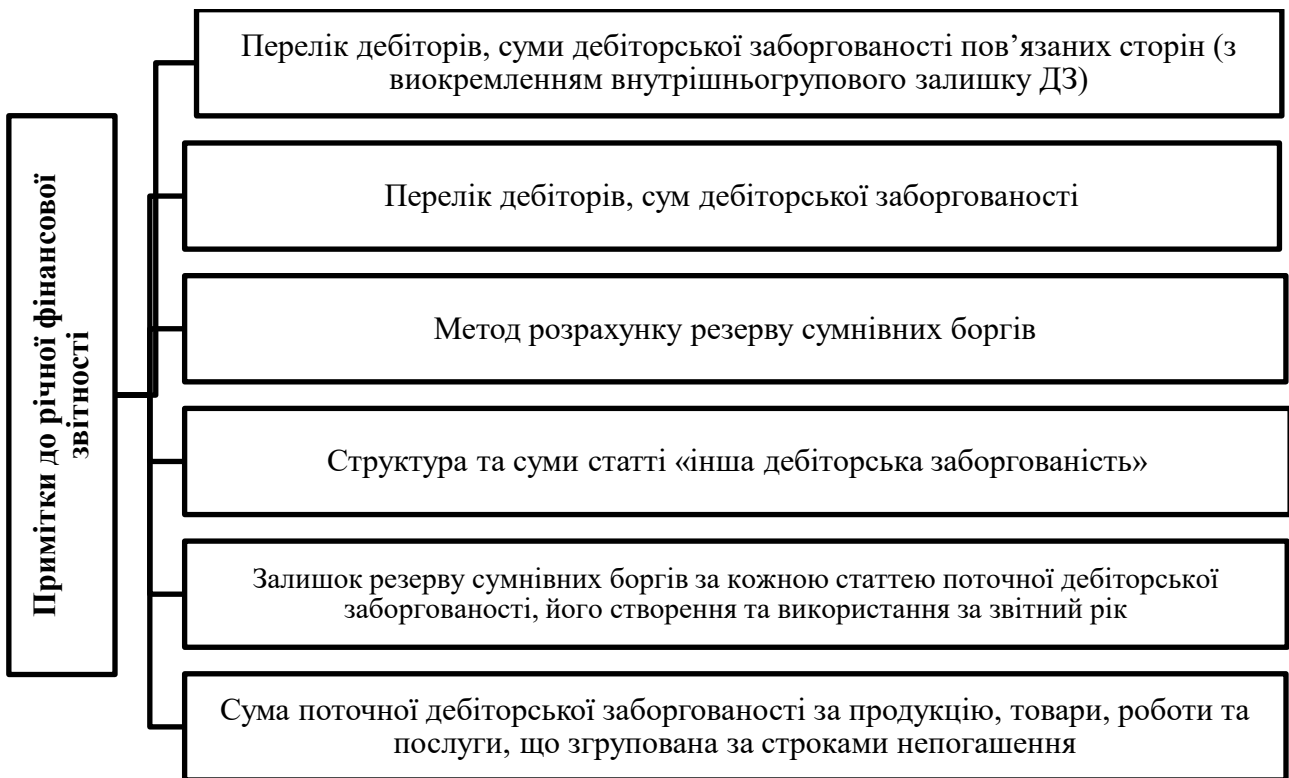

Рис. 2.6 – Додаткова інформація про дебіторську заборгованість у Примітках до фінансової звітності

Джерело: згруповано за інформацією [37]

Грамотна розробка облікової політики суб'єкта господарювання потребує як організаційних можливостей, так і технічних, кадрових. Процес її формування не закінчується на тому, коли затверджено Наказ про облікову політику, а й передбачає постійне відслідковування нормативно-законодавчих змін для її адаптації до поточного оптимального стану. Це нерозривно пов'язано із складанням і поданням фінансової звітності до контролюючих органів, оскільки від побудови обліку залежить якість наданої інформації для зацікавлених у ній сторін.

Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства повинна відповідати вимогам національним та міжнародним стандартам фінансової звітності. Дебіторська заборгованість в обліковій політиці та фінансовій звітності є не лише числовим показником, але й стратегічним інструментом управління ризиками та ліквідністю.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ), ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Значення, завдання, етапи проведення аналізу дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації

Аналіз дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації є важливим для оцінки фінансового стану підприємства та його ліквідності. Він допомагає виявити та контролювати рівень заборгованості перед компанією та вчасно вживати заходи щодо її погашення. Аналіз ДЗ показує як розподілені заборгованості за строками платежу. Це дозволяє виявити можливі ризики та в майбутньому зменшити затримки по заборгованостям. Виявлення причин неплатоспроможності покупців допомагає з'ясувати, чому певні покупці не здатні своєчасно оплачувати свою заборгованість. Такі причини можуть бути пов'язані з проблемами фінансового стану, недостатньої ліквідності або нездатності покупців сплатити борг через виробничі проблеми.

Аналіз дебіторської заборгованості дозволяє оцінити ефективність політики надання кредиту покупцям. Він допомагає визначити оптимальні умови кредитування, розрахунок строків платежу та максимального кредитного ліміту. Планування стягнення дебіторської заборгованості допомагає визначити стратегії, методи і терміни стягнення для покупців, які мають проблеми з вчасною оплатою. До основних завдань аналізу дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації слід віднести:

- оцінка стану, якості, динаміки ДЗ;
- виявлення та класифікація дебіторської заборгованості за категоріями;
- аналіз платіжної дисципліни клієнтів, здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання;

- визначення обсяг та структуру ДЗ для планування майбутніх фінансових потоків підприємства;
- виявлення причин виникнення ДЗ та вжиття заходів для її зменшення (наприклад, розвиток нових методів оплати, надання розстрочок клієнтам);
- контроль над погашенням ДЗ, в тому числі виявлення та усунення можливих ризиків несплати;
- аналіз збитків від несплати дебіторської заборгованості та розробка стратегій для зменшення цих збитків;
- подання інформації про ДЗ в різних звітах для прийняття рішень на основі аналізу даних.

Для цілей контролю є необхідність визначення факторів впливу на дебіторську заборгованість, з'ясування яких є результатом її аналізу (табл. 3.1).

Рис. 3.1 – Фактори впливу на склад, структуру та обсяг дебіторської заборгованості підприємства

Джерело: згруповано за інформацією [7,26]

Для ефективної діяльності підприємствам доцільно проводити комплексний аналіз дебіторської заборгованості. Комплексний аналіз дебіторської заборгованості відображено на рис. 3.2.

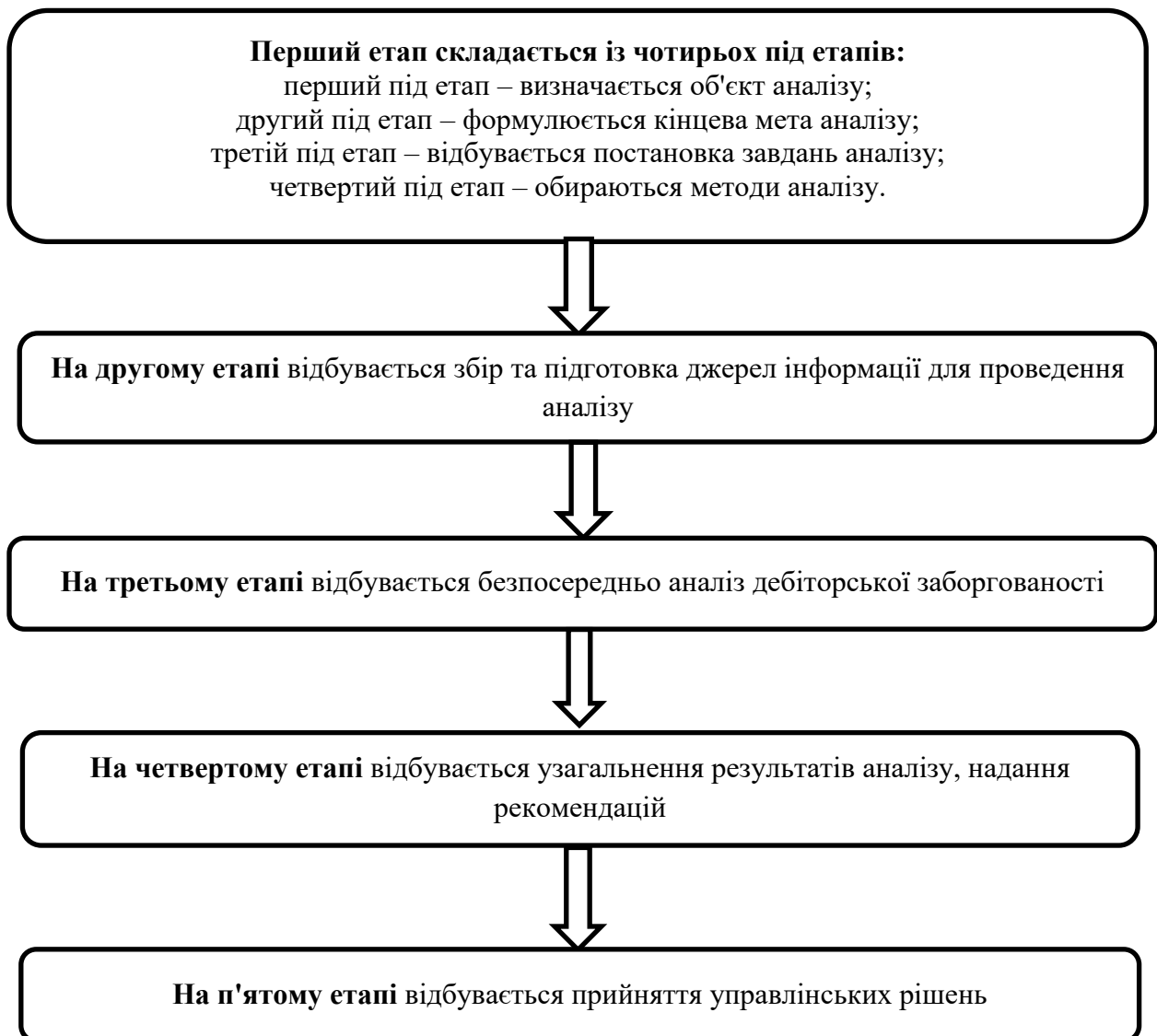

Рисунок 3.2 – Етапи комплексного аналізу дебіторської заборгованості
Джерело: згруповано за інформацією [26]

Модель комплексного аналізу дебіторської заборгованості умовно можна поділити на п'ять етапів:

1) перший етап умовно можна поділити на чотири під етапи.

- На першому під етапі визначається об'єкт аналізу. Об'єктами аналізу можуть виступати – поточна та довгострокова дебіторська заборгованість, інша поточна дебіторська заборгованість.

- На другому під етапі формулюється кінцева мета аналізу. Прикладом мети може виступати: підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю на підприємстві або покращення показників ділової активності підприємства.

- На третьому під етапі відбувається постановка завдань аналізу. Наприклад, розробка ефективних заходів оптимізації величини ДЗ на підприємстві; порівняння обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей; визначення частини сумнівної або безнадійної дебіторської заборгованості у складі загального обсягу дебіторської заборгованості.

- На четвертому під етапі обирається методи аналізу. До таких методів можна віднести порівняння, факторний аналіз, графічний метод.

2) На другому етапі відбувається збір та підготовка джерел інформації для проведення аналізу. До джерел інформації можна віднести Звіт про фінансовий стан (Баланс), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про дебіторську заборгованість, Оборотно-сальдова відомість по рахунку Зб.

3) Третій етап, безпосередньо, кількісний або якісний аналіз дебіторської заборгованості. Аналіз показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності, частка простроченої заборгованості) або горизонтальний та вертикальний аналіз дебіторської заборгованості (оцінка її складу, структури, динаміки).

4) Четвертий етап, на якому відбувається узагальнення результатів аналізу, надання рекомендацій, що дадуть змогу зменшити величину дебіторської заборгованості.

5) На п'ятому етапі, є заключний, на якому відбувається прийняття управлінських рішень, які сприятимуть зниженню ризику неповерненості боргів покупцями (замовниками).

Отже, комплексний аналіз дебіторської заборгованості є важливим для підприємства. Він надає змогу реально оцінити фінансовий стан підприємства і надати рекомендації, що дадуть змогу зменшити величину дебіторської заборгованості. Виявити проблемні місця в управлінні дебіторською заборгованістю та знайти шляхи зниження ризику неплатоспроможності дебіторів.

3.2 Аналітична оцінка дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства

Постійні зміни у бізнес-середовищі призводять до розробки нових концепцій та методів бухгалтерського обліку, за допомогою яких управляюча ланка суб'єкта господарювання може отримувати згруповану інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів економічної одиниці. Зіткнувшись із зростанням конкуренції на ринку, підприємцям потрібно мати можливість підвищувати свою репутацію та вміти усувати негативні фактори впливу на ділову активність.

Крім того, якщо розглядати вплив дебіторської заборгованість на ділову активність підприємства, яка напряду пов'язана з його фінансовим станом, то тут є як позитивний, так і негативний аспект. З одного боку, заборгованість стимулює зростання ділової активності за рахунок збільшення оборотності товарно-матеріальних цінностей в економіці, так як у покупців є можливість отримувати товар (продукцію, роботи, послуги) з відтермінування платежу та, відповідно, при недостатній кількості фінансових ресурсів не переривати свою діяльність, а продавцям – розширити та пришвидшити збутову діяльність. Проте з іншого боку, це передбачає тимчасове вилучення коштів з обороту суб'єкта господарювання, який продає, а в майбутньому це може погіршити його фінансовий стан у зв'язку з накопиченням дебіторської заборгованості, що призведе до відсутності ресурсів для продовження господарської діяльності.

Управління діловою активністю та поліпшення фінансового стану підприємства повинні базуватись на загальноприйнятих принципах і розпочинатись із розуміння їх економічної сутності. *Сутність ділової активності підприємства* полягає у підвищенні ефективності використання ресурсів господарської діяльності, темпи якої прямо пропорційно залежать від тактичних та стратегічних планів розвитку підприємства. Саме ділова активність передбачає

визначення стабільності фінансового середовища, рівня кредитоспроможності та стійкості положення на ринку.

Оцінка ділової активності підприємства полягає у вивченні можливостей мобілізації з різних джерел фінансових ресурсів, ефективного їх використання, забезпечення прибутковості та зростання капіталу. Розмір дебіторської заборгованості прямо залежить від умов розрахунків зі своїми клієнтами. Показники ділової активності, зокрема і у частині дебіторської заборгованості, віддзеркалюють ефективність ведення господарської діяльності.

Методи управління дебіторською заборгованістю є багатограними за якими виділяються наступні їх категорії:

1) *економічні міри для аналізу та обліку дебіторської заборгованості* – постійний аналіз і моніторинг стану розрахунків, затримок виплат зі сторони підрядників та виявлення причин, оцінка вже наявних заборгованостей, моніторинг фінансового стану контрагентів;

2) *правові міри* – контроль за наявністю необхідних платіжних документів (рахунків-фактур, накладних), а також за змінами умов договорів з клієнтами;

3) *організаційні та управлінські методи* – моніторинг інформації про виконання умов договору контрагентами;

4) *міри по забезпеченню загальної безпеки* – направлені на блокування загроз діяльності підприємства.

У ході управління підприємством також необхідно підтримувати баланс між різних видів заборгованостей, оскільки недотримання оптимальних їх розмірів співвідношення може свідчити про неефективне використання наявних засобів підприємства. У випадку, якщо коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей більше одиниці, то це говорить про те, що існує ризик необхідності залучення кредитів і позик при недостатчі засобів для забезпечення діяльності суб'єкта господарювання. Якщо ж показник даного коефіцієнта менший за одиницю, то можливою є загроза фінансовому стану підприємства за рахунок ймовірності непогашення своїх зобов'язань перед кредиторами. Оптимальне значення коефіцієнта співвідношення дебіторської та

кредиторської заборгованості дорівнює одиниці, тобто коли дебіторська заборгованість та зобов'язання перед кредиторами є умовно рівними.

Процес аналізу дебіторської заборгованості перш за все починається з оцінки динаміки стану дебіторської заборгованості підприємства. Проведемо аналіз дебіторської заборгованості ПрАТ «ККФ «Рошен» за останні три роки. Загальний стан дебіторської заборгованості ПрАТ «ККФ «Рошен» відображено у вигляді табл. 3.1 на основі аналізу додатку А, додатку В, додатку Д.

Таблиця 3.1 – Стан дебіторської заборгованості ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» за 2020-2022 роки

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2021 р. від 2020 р. сума, тис. грн	Темп росту, %	Відхилення 2022 р. від 2021 р. сума, тис. грн	Темп росту, %
	сума, тис. грн	сума, тис. грн	сума, тис. грн				
ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги)	113648	147231	179870	33 583	129,55	32 639	122,17
ДЗ за розрахунками за виданими авансами	2 837	2 722	5 405	-115	95,95	2 683	198,57
ДЗ за розрахунками з бюджетом	181700	41 390	1 722	-140 310	22,78	- 39 668	4,16
Інша поточна ДЗ	1 056	599	542	-457	56,72	-57	90,48
Загальна сума ДЗ	299241	191942	187539	-107 299	64,14	-4 403	97,70

Джерело: складено автором за даними [43]

Аналітичні розрахунки табл. 3.1 показують, що у складі дебіторської заборгованості ПрАТ «ККФ «Рошен» займають чотири види заборгованостей:

- дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги);
- дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- інша поточна дебіторська заборгованість.

Більшу частину дебіторської заборгованості складає заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги). Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) у 2022 році в порівнянні з 2021 роком збільшилась на 32 639 тис. грн, або на 122,17%. Збільшення дебіторської заборгованості свідчить про те, що з'явилися нові покупці та замовники, які не оплачують рахунки. Враховуючи дані фінансової звітності та дані табл. 3.3 можна представити

динаміку дебіторської заборгованості у вигляді діаграми (рис. 3.3)

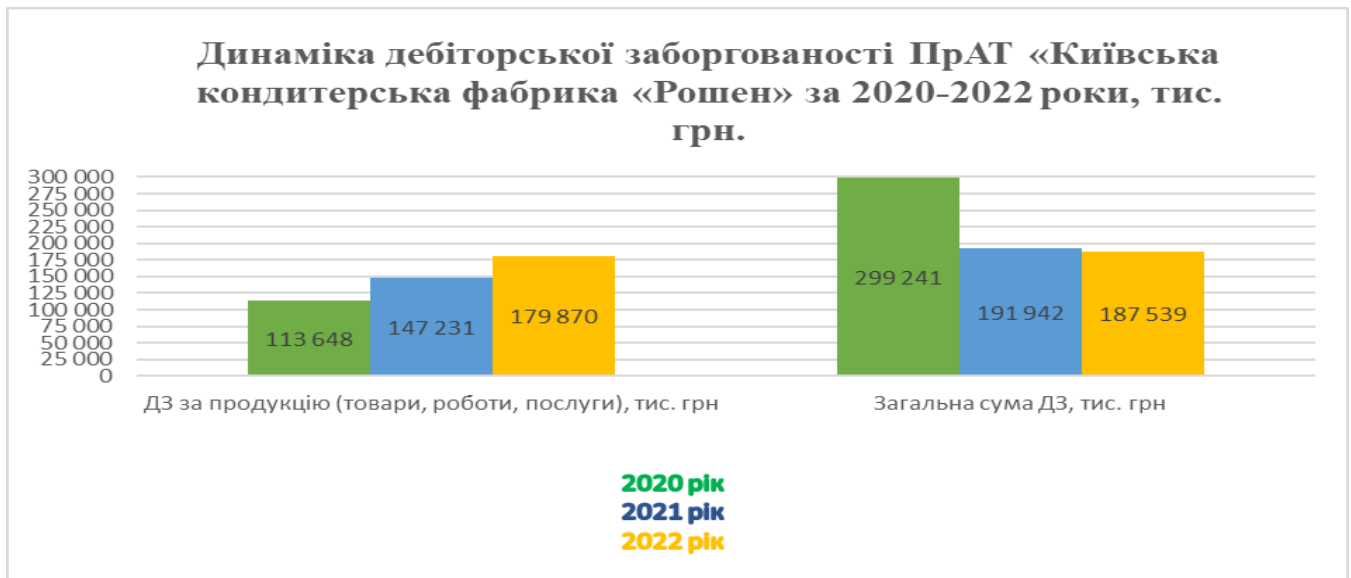

Рисунок 3.3 – Динаміка дебіторської заборгованості ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» за 2020-2022 роки, тис. грн.

Джерело: складено автором за даними [43]

Виходячи з даних з діаграми можна дійти висновку, що за аналізовані три роки загальна дебіторська заборгованість зменшилась. Для більш деталізованого аналізу дебіторської заборгованості варто її розглянути у структурі оборотних активів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Дебіторська заборгованість у структурі оборотних активів ПрАТ «ККФ «Рошен»

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2021 р. від 2020 р. сума, тис. грн	Темп росту, %	Відхилення 2022 р. від 2021 р. сума, тис. грн	Темп росту, %
	сума, тис. грн	сума, тис. грн	сума, тис. грн				
Запаси	17 715	17 815	25 753	100	100,56	7 938	144,56
Дебіторська заборгованість	299241	191942	187539	-107 299	64,14	-4 403	97,71
Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	1 574	454	325	-1 120	28,84	-129	71,59
Інші оборотні активи	961	1 765	3 459	804	183,66	1 694	195,98
Всього	319491	211 976	217 076	-107 515	-	5 100	-

Джерело: складено автором за даними [43]

Як видно з табл. 3.2 питома вага загальної дебіторської заборгованості в загальному складі оборотних активів у 2022 році збільшилась на 97,71% у

порівнянні з 2021 роком. Варто зазначити, що дебіторська заборгованість складає вагомому частину у загальній структурі оборотних активів.

Протягом 2020-2023 років зменшувалась, проте грошові кошти не збільшилися. Можна дійти висновку, що підприємство за рахунок дебіторської заборгованості закривало свою поточну заборгованість. Аналіз показників стану дебіторської заборгованості за певний період часу дозволяє визначити основні завдання політики управління ДЗ. Порядок розрахунку основних показників стану та якості дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) відображено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Порядок розрахунку показників стану та якості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги

Показник	Формула розрахунку	Значення показника
Коефіцієнт оборотності ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги)	Коефіцієнт оборотності ДЗ = Чистий дохід від реалізації продукції (ЧД) / Дебіторську заборгованість (ДЗ)	Показує скільки разів оберталась ДЗ за обраний період
Період погашення (Оборотів/днів)	Об/дн = 360 / Коефіцієнт оборотності ДЗ	Показує скільки необхідно днів для одного обороту. Чим довший період погашення, тим менша ймовірність його повернення

Джерело: згруповано за інформацією [26]

Показники стану та якості дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) ПрАТ «ККФ «Рошен» розраховано та відображено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Показники стану та якості дебіторської заборгованості ПрАТ «ККФ «Рошен»

Показник	2020	2021	2022	Відхилення 2021 р. від 2020 р. сума, тис. грн		Відхилення 2022 р. від 2021 р. сума, тис. грн	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
Коефіцієнт оборотності ДЗ за продукцію (товари, роботи, послуги)	5,62	6,65	5,02	1,03	18,33	-1,63	-24,51
Період погашення (Оборотів/днів)	64	54	72	-10	-15,63	18	33,33

Джерело: складено автором за даними [43]

Аналізуючи розрахунки в табл. 3.4 можна дійти висновку, що у 2022 році у порівнянні з 2021 роком ПрАТ «ККФ «Рошен» отримує плату від покупців та

замовників повільніше. Це можна рахувати тим, що у 2022 році в країні уведено військовий стан, і багато оплат було відтерміновано через форс-мажорні обставини. Тобто, чим більше значення даного показника, тим швидше підприємство отримує оплату від покупців. Протягом останніх трьох років найвище значення коефіцієнта оборотності ДЗ спостерігалось у 2021 році, і як наслідок термін погашення становив всього 54 дні, що є найменшим значення ніж у 2020 та 2022 роках.

Динамічний аналіз розвитку ділової активності базується на показниках: темп зростання вартості активів (T_a); темп зростання чистого прибутку ($T_{чп}$); темп зростання чистого доходу ($T_{чд}$). При визначенні ділової активності підприємства важливо враховувати «золоте правило» бізнесу:

$$T_{чп} > T_{чд} > T_a > 100\% \quad (3.1)$$

Позитивна динаміка вищезазначених показників свідчить, що підприємство розвивається динамічно та поступово зміцнює свій фінансовий стан. Скористаємось «золотим правилом» бізнесу для визначення ділової активності ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен». Виконаємо розрахунки для оцінки ділової активності ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» за 2021-2022 роки на підставі додатку Б, додатку Г, додатку Е і зведемо їх в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Динаміка показників ділової активності ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2021-2022 рр. («золоте правило» бізнесу, тис. грн)

Показник	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+/-)	Темп росту, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) рядок 2000 Ф2	979 286	903 195	-76 091	92,23
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток (збиток) рядок 2290 (2295) Ф2	16 289	30 283	+13 994	185,91
Середній розмір капіталу рядок 1900 на поч. року + рядок 1900 на кін. Року) / 2 Ф1	3084099,50	3140442,50	+56 343	101,83

Джерело: складено автором за даними [43]

За вищенаведеними даними з таблиці, складаємо нерівність:

$$185,91 > 92,93 > 101,83 > 100\% \quad (3.2)$$

Нерівність не виконується, оскільки темп росту чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) має бути більше ніж 100%. Невиконання даної нерівності може свідчити про те, що реалізації продукції у 2022 році зменшилась. Дані зміни можуть бути зумовлені з початком військового стану на території України. Вважаю, що дані розрахунки не вказують, що підприємство знизило свою ділову активність. Такі зміни в майбутній перспективі мають можливість повністю окупитися. Виконаємо розрахунки для оцінки ділової активності ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» за 2020-2021 роки і зведемо їх в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Динаміка показників ділової активності ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2020-2021 рр. («золоте правило» бізнесу, тис. грн)

<i>Показник</i>	<i>2020 р.</i>	<i>2021 р.</i>	<i>Відхилення (+/-)</i>	<i>Темп росту, %</i>
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) рядок 2000 Ф2	638817	979 286	+340 469	153,30
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток (збиток) рядок 2290 (2295) Ф2	7353	16 289	+8 936	221,53
Середній розмір капіталу рядок 1900 на поч. року + рядок 1900 на кін. Року) /2 Ф1	2200681	3084099,50	+883 418,50	140,14

Джерело: складено автором за даними [43]

У 2020-2021 році нерівність матиме наступний вигляд:

$$221,53 > 153,30 > 140,14 > 100\% \quad (3.3)$$

Як видно з розрахунків, нерівність виконується, це свідчить про високий рівень ділової активності підприємства. ПрАТ «ККФ «Рошен» ефективно використовує свої фінансово-господарські ресурси, що в свою чергу знижує витрати на виробництво. Отже, дослідження показників фінансового стану та ділової активності показало, що підприємство поступово зміцнює свій фінансовий стан. Оскільки ситуація в державі є не дуже стабільною, важливо своєчасно та достовірно проводити оцінку ділової активності, що дасть змогу вчасно виявляти негативні тенденції та позитивно їх вирішувати.

3.3 Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства, їх вплив на його економічний потенціал

Категорія ліквідності відіграє вагомую роль при формуванні вираженої фінансової політики підприємства на будь-якому етапі його розвитку, особливо в період економічної кризи. Недостатня ліквідність означає, що суб'єкт господарювання не може скористатися новими вигідними комерційними можливостями, тобто він немає свободи вибору, і це значно обмежує дії керівництва. Також низька ліквідність свідчить, що підприємство немає достатнього запасу грошових коштів для оплати своїх поточних зобов'язань. Це може призвести до інтенсивного продажу довгострокових вкладень і активів, а в найгіршому випадку – до неплатоспроможності й банкрутства.

Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, часткову або повну втрату капіталу. А якщо власники несуть обмежену відповідальність, їх збитки можуть перевищити початкові вкладення. З позиції кредиторів – низька ліквідність у боржника може свідчити про затримку у сплаті основної суми боргу. Негативний поточний стан ліквідності може також вплинути на його взаємовідносини з контрагентами (покупцями, постачальниками), викликати неспроможність виконувати умови контрактів та призвести до втрати ділових зв'язків. Якщо господарюючий суб'єкт не має можливості погасити свої поточні зобов'язання у визначені терміни їх оплати, його подальше існування ставиться під сумнів. А тому оцінка ліквідності займає важливе місце в аналізі фінансового стану підприємства.

Ліквідність – це здатність підприємства перетворювати свої оборотні активи в грошові кошти. *Платоспроможність* – це здатність підприємства у визначений період погасити свої поточні зобов'язання, тобто здійснювати безперервну господарську діяльність. Внутрішні користувачі проводять оцінку платоспроможності підприємства для прогнозування своєї діяльності у майбутньому. В свою чергу, зовнішні користувачі розраховують показники з

метою:

- банки – для оцінки рівню кредитоспроможності;
- інвестори, партнери – для визначення фінансових можливостей підприємства.

Аналіз ліквідності полягає у порівнянні активу балансу (згруповані за ознакою зниження ліквідності), з капіталом та зобов'язаннями, які згруповані за ознакою зменшення терміновості їхнього погашення. Методика аналізу ліквідності балансу відображена в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Методика аналізу ліквідності балансу

Актив	Умови абсолютної ліквідності	Пасив
Високоліквідні активи А1	\geq	Найбільш термінові зобов'язання П1
Швидколіквідні активи А2	\geq	Короткострокові зобов'язання та забезпечення П2
Повільноліквідні активи А3	\geq	Довгострокові зобов'язання та забезпечення П3
Важколіквідні активи А4	\leq	Постійні зобов'язання П4

Джерело: згрупувано за інформацією [48]

Для аналізу ліквідності підприємства необхідно скласти баланс ліквідності за групуванням активів за мірою ліквідності, а пасивів за терміном погашення і зіставленням груп активів і пасивів (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Методика складання балансу ліквідності

Група активів	Сума рядків форма №1 Баланс	Група пасивів	Сума рядків форма №1 Баланс	Платіжний надлишок або нестача, +/-
A1	р. 1160, р. 1165	П1	р. 1610, р. 1615, р. 1620, р. 1625, р. 1630, р.1635	A1 - П1
A2	р. 1125, р. 1130, р. 1135, р. 1155	П2	р. 1600, р. 1660, р. 1665, р. 1690	A2 -П2
A3	р. 1100, р. 1110, р. 1170, р. 1190	П3	р. 1595	A3 – П3
A4	р. 1095, р. 1200	П4	р. 1495, р. 1700	A4 – П4
Баланс		х		х

Джерело: згрупувано за інформацією [17].

Розглянемо аналіз ліквідності балансу ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2020 р., 2021 р, 2022 р. (табл. 3.9, табл. 3.10, табл. 3.11).

Таблиця 3.9 – Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2020 рік

Активи, тис. грн	На поч. року	На кін. року	Пасив и	На поч. року	На кін. року	Платіжний надлишок або нестача, +/-	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7=2-5</i>	<i>8=3-6</i>
A1	422	1 574	П1	52 173	289925	-51 751	-288 351
A2	110 576	299 241	П2	436473	761 640	-325 897	-462 399
A3	22 382	18 676	П3	23 454	57 608	-1 072	-38 932
A4	1266136	2682355	П4	887 416	1 892 673	378 720	789 682
Баланс	1399516	3001846	Баланс	1399516	3001846	x	x

Джерело: складено автором за даними [43]

З даних розрахунків видно, що у 2020 році умова абсолютної ліквідності не виконувалась, тобто ПрАТ «ККФ «Рошен» не мало на своїх рахунках достатньо коштів, щоб погасити свої поточні зобов'язання.

Таблиця 3.10 – Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2021 рік

Активи, тис. грн	На поч. року	На кін. року	Пасив и	На поч. року	На кін. року	Платіжний надлишок або нестача, +/-	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7=2-5</i>	<i>8=3-6</i>
A1	1574	454	П1	289 925	560 907	-288351	-560 453
A2	299 241	191 942	П2	761 640	656 057	-462399	-464 115
A3	18 676	19 580	П3	57 608	30 937	-38932	-11 357
A4	2682355	2954377	П4	1892673	1918452	789682	1035925
Баланс	3001846	3166353	Баланс	3001846	3166353	x	x

Джерело: складено автором за даними [43]

У 2021 році ситуація не змінилась, жодна з умова абсолютної ліквідності не виконувалась. Це свідчить про порушення ліквідності балансу.

Таблиця 3.11 – Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2022 рік

Активи, тис. грн	На поч. року	На кін. року	Пасиви	На поч. року	На кін. року	Платіжний надлишок або нестача, +/-	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7=2-5</i>	<i>8=3-6</i>
A1	454	325	П1	560 907	515485	-560 453	-515 160
A2	191 942	187 539	П2	656 057	653 648	-464 115	-466 109
A3	19 580	29 212	П3	30 937	27 927	-11 357	1 285
A4	2954377	2897462	П4	1918452	1917468	1 035 925	979 994
Баланс	3166353	3114538	Баланс	3166353	3114528	x	x

Джерело: складено автором за даними [43]

Провівши аналіз балансу ПрАТ «ККФ «РОШЕН» за 2020-2022 роки було виявлено, що впродовж цього періоду баланс підприємства був абсолютно неліквідним. Лише у 2022 році ситуація покращилась, лише одна умова

виконувалася (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 – Загальний аналіз ліквідності балансу ПрАТ «ККФ «Рошен» в 2020-2022 р.

Норма	2020 р.	2021 р.	2022 р.
$A1 \geq П1$	-	-	-
$A2 \geq П2$	-	-	-
$A3 \geq П3$	-	-	+
$A4 \leq П4$	-	-	-

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків табл. 3.9, табл. 3.10, табл. 3.11

$A1 < П1$ – свідчить про те, за останні три роки підприємство не мало достатньої кількості найбільш ліквідних активів для погашення найбільш термінових своїх зобов'язань. Ліквідність балансу не є абсолютною.

$A2 < П2$ – поточні (короткострокові зобов'язання перевищують швидколіквідні активи (уся дебіторська заборгованість, що повинна бути погашена за договорами). Тобто, підприємство нездатне розраховуватися зі своїми кредиторами після одержання коштів від реалізації своєї продукції.

$A3 > П3$ – у 2020-2021 роках, проте у 2022 році нерівність виконувалась. Це свідчить про те, що у подальшому майбутньому підприємство може бути платоспроможним.

$A4 > П4$ – свідчить про те, що на підприємстві недостатній рівень перспективної ліквідності.

Для постачальників важливий коефіцієнт абсолютної ліквідності, для банків – коефіцієнт термінової ліквідності, а для покупців та акціонерів – коефіцієнт загальної ліквідності.

Коефіцієнт поточної ліквідності відображає здатність підприємство погашати свої поточні зобов'язання за рахунок поточних (оборотних) активів.

До недоліків даного коефіцієнта слід віднести:

- не враховує структуру поточних активів з боку їх абсолютної ліквідності;
- не враховую структуру поточних зобов'язань з боку їх терміну погашення.

Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає можливість підприємства погасити свої поточні зобов'язання у критичній ситуації. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує здатність підприємства за рахунок своїх поточних фінансових

вкладень погасити свої поточні борги. Аналіз показників ліквідності та здійснюється за розрахунками, що наведені в табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Методика розрахунку показників ліквідності

Показник	Формула розрахунку	Джерело інформації
Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	$\frac{\text{Оборотні активи (ОА)}}{\text{Короткост. позиков. капітал (ПКкрп)}}$	ф. 1, р. 1195 ф. 1, р. 1695
Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)	$\frac{\text{Оборотні активи (ОА)} - \text{запаси і витрати (ЗЗ)}}{\text{Короткост. позиков. капітал (ПКкрп)}}$	ф. 1, р. 1195 – р. 1100 ф. 1, р. 1695
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал)	$\frac{\text{Грошові кошти (ГК)} + \text{короткост. фін. вкладення (КФВ)}}{\text{Короткост. позиков. капітал (ПКкрп)}}$	ф. 1, р. 1160 + р. 1165 ф. 1, р. 1695

Джерело: згруповано за інформацією [37,56]

Для більш детального аналізу розрахуємо показники ліквідності та порівняємо їх з рекомендованими значеннями (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Показники ліквідності та рекомендовані значення для ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2020-2022 роки

Показник	Роки			Рекомендовані значення
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	
Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	0,30	0,17	0,19	1-2; ↑ Врахування галузевої специфіки; стабільність значень в динаміці
Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)	0,29	0,16	0,16	0,6-1 ↑ (але не більше 2); врахування галузевої специфіки
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал)	0,0015	0,0004	0,0003	0,2-0,6 ↑ Врахування галузевої специфіки

Джерело: складено автором за даними [43,57]

За результатами розрахунків, що представлені в табл. 3.14 можна зробити наступні висновки:

- Коефіцієнт поточної ліквідності за останні три роки був менший ніж рекомендовані значення, таким чином підприємство має неліквідний баланс. Зменшення цього показника від нормативу може означати, що найближчим часом у підприємства зросте ризик неплатоспроможності.

- Коефіцієнт швидкої ліквідності протягом 2020-2022 років зменшувався. Найбільше його значення сягало 0,29 у 2020 році.

- Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом аналізованого періоду був і є на низькому рівні. Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найжорсткішим критерієм

оцінки ліквідності. Він вказує, що у 2022 році лише 0,03% короткострокових зобов'язань за необхідності буде погашено терміново за рахунок грошових коштів.

Не зважаючи на зниження показників ПрАТ «ККФ «Рошен» має високий рівень прибутковості та досі тримає лідируючі позиції на ринку серед виробників кондитерських виробів.

До основних чинників зменшення ліквідності підприємства слід віднести:

- ступінь погашення короткострокових та довгострокових позик;
- зниження загальних обсягів реалізації продукції;
- збільшення дебіторської заборгованості;
- інвестиції на реконструкцію виробничих цехів або адміністративних споруд;
- невірно розподілена політика розподілу як власних коштів, так і залучених;
- зовнішньоекономічне середовище;
- нестабільний стан в державі;
- зміна кон'юктури ринку.

Аналіз показників платоспроможності здійснюється за розрахунками, що наведені в табл. 3.15.

Таблиця 3.15 – Розрахунок основних показників платоспроможності

Показник	Формула розрахунку	Джерело інформації
Коефіцієнт платоспроможності (Кп)	$\frac{\text{Власний капітал (ВК)}}{\text{Валюта балансу}}$	$\frac{\text{р. 1495}}{\text{р. 1900}}$
Коефіцієнт фінансування (Кф)	$\frac{\text{Довгост. зобов'яз.} + \text{Поточ. зобов'яз. та забез. та забезпечення}}{\text{Власний капітал (ВК)}}$	$\frac{\text{р. 1595} + \text{р. 1695}}{\text{р. 1495}}$
Коефіцієнт фінансового левериджу (Кфл)	$\frac{\text{Довгост. зобов'язання та забезпечення}}{\text{Власний капітал (ВК)}}$	$\frac{\text{р. 1595}}{\text{р. 1495}}$

Джерело: складено автором за даними [25,37,53]

Для більш детального аналізу розрахуємо коефіцієнти: платоспроможності, фінансування, левериджу та порівняємо їх з рекомендованими значеннями (табл. 3.16).

Таблиця 3.16– Показники платоспроможності та рекомендовані значення для ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2020-2022 роки

Показник	Роки			Рекомендовані значення
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	
Коефіцієнт платоспроможності (автономії) (Кп)	0,63	0,61	0,62	>0,5
Коефіцієнт фінансування (Кф)	0,59	0,65	0,62	<1 (зменшення)
Коефіцієнт фінансового левериджу (Кфл)	0,03	0,02	0,01	<0,5 (критичне значення = 1)

Джерело: складено автором за даними [37,43,53]

Коефіцієнт платоспроможності протягом останніх трьох років знаходився в межах нормативу. Це характеризує, що підприємство здатне за рахунок власних ресурсів профінансувати потрібну йому частину активів. Тобто, у 2022 році компанія здатна профінансувати 62% активів за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт фінансування показує відношення довгострокових та короткострокових зобов'язань та забезпечень до власного капіталу підприємства. Оптимальним рахується значення цього показника менше 1. Впродовж 2020-2023 років коефіцієнт фінансування був майже на одному рівні. Коефіцієнт фінансового левериджу свідчить про поступове зменшення вартості залученого капіталу на кожну гривню власного капіталу. Рівень даного коефіцієнта протягом 2020-2023 років перебував на досить низькому рівні. Таким чином, ПрАТ «ККФ «Рошен» залишає за собою високий рівень фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Для визначення рівня платоспроможності підприємства також використовуються критерії, які зазначені в додатку Ж. Визначимо рівень платоспроможності ТОВ «РОШЕН» у 2020-2022 роках (табл. 3.17).

Таблиця 3.17 – Оцінка рівня платоспроможності ПрАТ «ККФ «Рошен» у 2020- 2022 рр.

Активи, тис. грн	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Пасиви, тис. грн	2020 р.	2021 р.	2022 р.
<i>A1</i>	1 574	454	325	<i>П1+П2</i>	1051565	1216964	1169133
<i>A1+A2</i>	300 815	192 396	187 864				
<i>A1+A2+A3</i>	319 491	211 976	217 076				
<i>A1+A2+A3+A4</i>	3001846	3166353	3114538				

Джерело: складено автором за даними [39,43]

Згідно проведеного дослідження у табл. 3.17, можна дійти висновку, що підприємство протягом 2020-2022 років мало низький рівень платоспроможності. Тобто, підприємство формує свої оборотні активи за рахунок залучених коштів на короткостроковий період. ПрАТ «ККФ «Рошен» у своєму обороті немає власних коштів, а більш схильне до залучення та позик.

Отже, невідповідність показників ліквідності підприємства до рекомендованого значення може бути пов'язане з нестабільною економічною ситуацією в країні, недосконалою системою податкового обліку, зменшенням обсягів виробництва, збільшенням конкурентноспроможності. Після проведеного аналізу показників ліквідності протягом 2020-2023 р. постає потреба впровадити на підприємстві антикризові фінансові заходи, які покращать фінансово-господарську діяльність в майбутньому та поліпшить фінансовий стан підприємства в цілому.

Успішна діяльність підприємства на ринку в значній мірі визначається його економічним потенціалом, який являє собою сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинників середовища бути спрямовані на реалізацію діяльності, метою якої є задоволення нових потреб суспільства. Склад економічного потенціалу зображено на рис. 3.4.

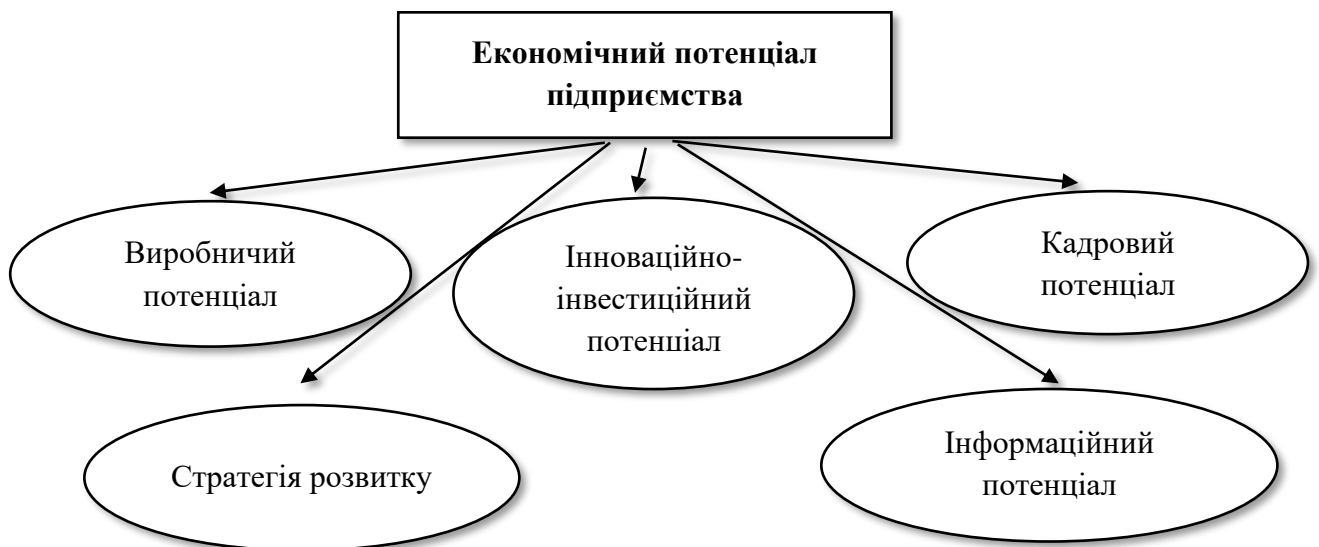

Рисунок 3.4 – Структурні компоненти економічного потенціалу ПрАТ «ККФ «Рошен»

Джерело: сформовано автором за результатами проведеного дослідження

На сьогодні платоспроможність та ліквідність є одними з ключових показників, які характеризують фінансову стійкість підприємства та впливають не лише на розвиток самої компанії, а й на економіку країни в цілому. Для оцінки фінансової стійкості проводиться порівняльний аналіз фінансових ресурсів з наявними активами, які сприяють забезпеченню подальшого розвитку фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Аналіз ліквідності та платоспроможності є підсистемами єдиної оціночної системи, головною метою якої є визначення фінансових можливостей підприємства як зі сторони виконання своїх зобов'язань, так і можливості залучення нових. Якщо розглядати оцінку ліквідності та платоспроможності в цілому, то можна стверджувати, що вона є необхідною для контролю за можливістю сплачувати зобов'язання підприємства.

Основна мета управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства – забезпечити їх оптимальний рівень для майбутнього ефективного розвитку бізнесу та його стабілізації. Цього можна досягти провівши аналіз рівня ліквідності та платоспроможності, здійснивши аналіз впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на їх зміну, зробивши прогнозування потреби у ліквідних коштах. Необхідно приділяти особливу увагу й управлінню активами щодо термінів погашення та вартістю фінансових ресурсів, які застосовують для забезпечення достатнього рівня ліквідності та платоспроможності.

Таким чином, економічний потенціал підприємства необхідний для підтримки конкурентоспроможності підприємства, а отже ліквідність та платоспроможність мають прямий вплив на його розвиток. Так, з фінансової точки зору, його розкривають такі показники, як достатність оборотних коштів, вартість майна, норма накопичення прибутку, розмір зовнішнього та внутрішнього боргу, що безпосередньо пов'язано і з управлінням дебіторською заборгованістю. Відповідно, проаналізувавши ліквідність та платоспроможність підприємства, управлінський персонал отримує інформацію про чинники впливу на його діяльність. Звідси випливає, що цей процес є складовою оцінки фінансового стану та визначення загрози банкрутства.

ВИСНОВКИ

Для показників фінансової стійкості підприємства важливо проводити аналіз розрахунків з покупцями та замовниками. Саме без цього підприємство не зможе ефективно та прибутково працювати. У сучасному світі, коли довкола багато зовнішніх факторів, таких як конкуренція, COVID-19, військовий стан підприємствам потрібно знаходити шляхи оптимізації своїх грошових надходжень від покупців та замовників. Кожне підприємство намагається якнайшвидше реалізувати свою продукцію (надати послуги) покупцю (замовнику), щоб отримати грошові кошти для здійснення своєї фінансової діяльності. Однак, у останнього не завжди в обороті є вільні грошові кошти. Продавці (виконавці) змушені йти на поступки своїм клієнтам і надавати їм комерційні кредити шляхом відтермінування платежів. Підприємства намагаються збільшити свої обсяги реалізації за рахунок збільшення дебіторської заборгованості.

Виникнення дебіторської заборгованості – це звичне явище, яке є неминучим у господарській діяльності будь-якого підприємства.

1. На основі аналізу економічної теорії було з'ясовані такі поняття як «дебіторська заборгованість», «дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)», «поточна дебіторська заборгованість» та було запропоновано авторське бачення даного поняття. Дебіторська заборгованість – це юридичне право підприємства очікувати отримання грошових коштів або матеріальних ресурсів від контрагентів, які ще не були оплачені, і може служити для оцінки фінансового стану підприємства на основі аналізу результатів його діяльності. З'ясували роль дебіторської заборгованості, яка полягає у контролі та відстежуванні сум, що підлягають сплаті з боку клієнтів, а також вирішення пов'язаних питань щодо стягнення цих коштів.

2. Розуміння класифікації дебіторської заборгованості є важливим елементом фінансового управління підприємством. Розрізнення її за строком погашення та зв'язком з нормальним операційним циклом; своєчасністю

погашення; об'єктами щодо яких вона виникає; формою розрахунків; характером господарських операцій дозволяє більш детально зрозуміти фінансову позицію підприємства. Здійснення оцінки дебіторської заборгованості допомагає управляти ризиками та приймати правильні управлінські рішення.

3. На основі вищепроведеного дослідження основ обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) було встановлено, що основними первинними документами є: 1) для виникнення заборгованості: видаткова накладна; акт виконаних робіт; рахунок, рахунок-фактура; товарно-транспортна накладна; 2) для погашення заборгованості: виписка банку; прибутковий касовий ордер.

Синтетичний облік розрахунків з покупцями та замовниками здійснюється на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», у свою чергу, аналітичний облік здійснюється у розрізі кожного контрагента, або договору, або рахунку. Правильне і своєчасне документування операцій забезпечує достовірний облік та повне відображення дебіторської заборгованості у звітних періодах.

4. Підприємства створюють резерв сумнівних боргів з метою правильного відображення суми дебіторської заборгованості у балансі. Сума резерву відображає різницю, яка утворюється між наявною заборгованістю та резервом, а сам резерв формується через списання безнадійної дебіторської заборгованості.

Облік резерву сумнівних боргів здійснюється на рахунках 38 «Резерв сумнівних боргів» та 944 «Сумнівні та безнадійні борги». Якщо розмір резерву буде достовірно визначений – це надасть можливість здійснити якісний контроль та управління ДЗ, що допоможе знизити ризик неплатоспроможності.

5. Дебіторська заборгованість у обліковій політиці та фінансовій звітності повинна відповідати вимогам національних стандартів. Підприємства для правильного відображення дебіторської заборгованості повинні встановити правила щодо її оцінки та відображення в бухгалтерському обліку. Завдяки фінансовій звітності користувачі можуть спрогнозувати фінансовий стан підприємства.

6. Аналіз дебіторської заборгованості дає змогу реально оцінити фінансовий

стан підприємства і надати рекомендації, які допоможуть зменшити її величину. Комплексний аналіз дебіторської заборгованості умовно можна поділити на п'ять етапів. Кожен з цих етапів деталізує аналіз і в кінцевому результаті дає можливість виявити проблемні місця і знизити ризик неплатоспроможності.

7. Дебіторська заборгованість за останні три роки (2020, 2021, 2022) значно зросла, якщо порівнювати з базовим 2020 роком, та станом на 2022 рік її сума збільшилась аж на 158,27 %. Ці зміни можуть бути пов'язані з карантинними обмеженнями (2020 та 2021 роки) та військовим станом (2022 рік). В загальній структурі дебіторської заборгованості найбільшу частину все таки займають розрахунки за товари і послуги.

Аналіз стану дебіторської заборгованості було проведено за показниками коефіцієнту оборотності ДЗ та періодом погашення. На підставі проведених розрахунків було з'ясовано, що у 2022 році підприємство отримує кошти від покупців повільніше ніж за попередні роки.

Скориставшись «золотим правилом» бізнесу визначили, що у 2020-2021 році нерівність виконувалась, що свідчило про високий рівень ділової активності підприємства. Проте у 2022 році нерівність не виконувалась, такі зміни могли бути спричинені зменшенням обсягів реалізації продукції, що були зумовлені військовим станом на території України.

Важливо своєчасно проводити оцінку ділової активності підприємства, щоб відразу виявляти негативні тенденції та негайно їх вирішувати.

8. Проведення оцінки ліквідності на підприємстві є важливим аспектом ефективної діяльності. Провівши аналіз балансу ПрАТ «ККФ «РОШЕН» за 2020-2022 роки було виявлено, що впродовж цього періоду баланс підприємства був абсолютно неліквідним.

За результатами розрахунків показників ліквідності ПрАТ «ККФ «Рошен»:

- коефіцієнт поточної ліквідності за останні три роки був на низькому рівні таким чином підприємство має неліквідний баланс;
- коефіцієнт швидкої ліквідності протягом 2020-2022 років зменшувався, але мав низьке значення.

- коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом аналізованого періоду був і залишився на критично низькому рівні. Коефіцієнт абсолютної вказує, що у 2022 році лише 0,3% короткострокових зобов'язань за необхідності було погашено терміново за рахунок грошових коштів.

Проведений аналіз розрахунків показників платоспроможності показав, що коефіцієнт платоспроможності протягом останніх трьох років знаходився в межах нормативу. Це характеризує, що підприємство здатне за рахунок власних ресурсів профінансувати потрібну йому частину активів. Коефіцієнт фінансування впродовж 2020-2023 років знаходився на оптимальному рівні. Коефіцієнт фінансового левериджу перебував на досить низькому рівні. Таким чином, ПрАТ «ККФ «Рошен» залишає за собою високий рівень фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

Провівши аналіз стану дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на підприємстві ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» та на основі виявлених недоліків, було запропоновано заходи, які допоможуть оптимізувати розрахунки з покупцями та замовниками, а саме:

- проводити щомісячний внутрішній аудит по дебіторам;
- проводити моніторинг стану дебіторської заборгованості;
- запровадити на підприємстві систему аналізу стану дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги).

Дослідження на підприємстві ефективної системи управління та використання оборотних активів щороку набуває особливої актуальності. Дебіторська заборгованість – це не лише показник, який визначає стан заборгованості підприємства, а й впливає на його загальний фінансовий стан.

За останні три роки, все більша і більша кількість підприємств зіштовхнулись з проблемою надмірної кількості дебіторської заборгованості. Більшість підприємств через суспільні події, а саме: локдаун, військовий стан, карантин зіштовхнулись з неплатоспроможністю та нездатністю ефективно управляти своїми оборотними коштами. Щоб підприємства ефективно здійснювали свою господарську діяльність, їм необхідно правильно організувати облікове

відображення ДЗ. Саме такі дії стануть рушійною силою для отримання достовірної інформації для прийняття правильних управлінських рішень в питаннях дебіторської заборгованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nevchuk A. Accounting of debt security and ways of improvement. *Економіка та держава*. 2018. №4. С. 70-75.
2. Белозерцев В.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Дніпропетровськ, 2013. 23 с.
3. Белокоз О.І. Облік та аудит дебіторської і кредиторської заборгованостей торговельних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2014. 24 с.
4. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України. Міністерство фінансів України, 12/203*. №12. С. 24-36.
5. Бондаренко О.М., Масюк І.І. Шляхи вдосконалення мінімізації дебіторської і кредиторської заборгованості та управління ними. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №4. С. 26-29
6. Бондарчук Н.В., Бушна Ю.А. Документальне оформлення розрахунків з покупцями та замовниками. *Молодий вчений*, №9 (49). 2017. С. 485-488. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/108.pdf> (дата звернення: 01.10.2023).
7. Булат Г.В. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №1. С. 222-226.
8. Булкот Г.В., Хукаленко М.В. Особливості обліку та контролю дебіторської заборгованості на підприємствах, установах, організаціях України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №1. С. 6-9.
9. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік та аудит». 7-ме вид., доп. І перероб. Житомир: ПП «Рута». 2016. С. 832.
10. Бутинець Ф.Ф. Фінансовий облік. Ф.Ф. Бутинець, Н.В. Шатило, навч. посіб. для студентів спеціальності . 050106 «Облік та аудит». Житомир: ЖІТІ, 1998.

768 с.

11. Великий Ю.М., Чемчикаленко Р.А., Хохолко К.О. Оцінка стану управління дебіторською та кредиторською заборгованостями на вітчизняних підприємствах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. №6. С. 46-48.

12. Верига Ю.А. Фінансовий облік: навч. посібник. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ВНЗ Укооспілки «Полтав. ун-т економіки і торгівлі». Київ: Центр учб. Літ., 2020. 436 с.

13. Вітренко О.В., Катранжи Л.Л., Придятько Е.М. Організація обліку дебіторської заборгованості в системі управління ризиками. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 34. С. 35–42.

14. Волкова І.А. Фінансовий облік: навч. Посіб. 2. Київ. «Центр учбової літератури». Київ, 2016 р. 224 с.

15. Гнатенко Є.П. Аналіз співвідношення дебіторської заборгованості підприємства. Є.П. Гнатенко, В.В. Волошина. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. №1 (4). 2015. С. 38-41.

16. Гуня В.О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2014. №19. С. 124-131.

17. Добріна А.Н., Запірченко Л.Д. Оцінка діяльності підприємства та його підрозділів. Навчально-методичний посібник. Кропивницький: ЦНТУ. 2017. 150 с

18. Євлаш Т.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Харків, 2012. 24 с.

19. Закревська О.Ю. Облік і контроль поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2018. 22 с.

20. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 103–106.

21. Інструкція про Застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку

активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291. Дата оновлення 09.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 10.10.2023).

22. Калабухова С.В., Ямборко Г.А., Кузьмінська О.Е. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб.; робочий зошит. Київ: КНЕУ, 2019. 240 с.

23. Канцедал Н.А., Пономаренко О.Г. Наукове обґрунтування складових облікової політики щодо дебіторської заборгованості. *Всеукраїнський науковий журнал «Актуальні проблеми інноваційної економіки»*. 2018. № 1. С. 87–94.

24. Коршикова Р.С., Озеран А.В. Оцінювання довгострокової дебіторської заборгованості державних підприємств. *Фінанси України*. 2021. №9. С. 117-118.

25. Кравченко М.О., Леонтовська М.А. Підходи до оцінювання фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. Київ, 2022. №24. С. 93-98. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/274831/269977> (дата звернення: 10.10.2023)

26. Кручак Л., Муравський В. Автоматизація обліку дебіторської заборгованості на основі інтегрованої бази даних контрагентів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 1. С. 109–118.

27. Кручак Л.В. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в підприємствах з виробництва соків : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Тернопіль, 2017. 23 с.

28. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. К.: КНЕУ, 2001. 334 с.

29. Ловінська Л.Г., Жилкіна Л.В., Голенко О.М. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2014. 370 с.

30. Любар О.О. Облікове забезпечення управління розрахунками з контрагентами за товарними операціями. *Агросвіт*. 2020. №1ю С. 48-60

31. Макаренко А.П., Ахмедова Д.В. Удосконалення аудиту короткострокової дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2018. №2. С. 45-51.

32. Макаренко А.П., Левитська Д.Ю. Удосконалення обліку та

внутрішнього аудиту розрахунків з дебіторами на торгівельних підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №1. С. 30-38.

33. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012 р. №929/013. Дата оновлення: 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення 15.10.2023).

34. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання» виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012 р. №929/029. Дата оновлення: 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text (дата звернення 13.10.2023).

35. Міщук Є.В., Сідорова І.І. Аналіз дебіторської заборгованості та кредиторської заборгованості: проблемні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №2. С.54-57.

36. Назаренко О.В., Лукаш Т.В. Формування окремих компонентів облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2021. №12. С. 15-21.

37. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. №237. Дата оновлення 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення 16.10.2023).

38. Неживенко А.П. Методика обліку дебіторської заборгованості і основні напрямки її вдосконалення. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Економічні науки*. 2013. № 7. С. 165–170.

39. Олександренко І. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 6(156). С. 419–426.

40. Пильнова В.П. Дотримання балансу дебіторської та кредиторської заборгованості як показник стабільного фінансового стану підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №1. С. 33-38.

41. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язання і господарських операцій підприємств і організацій: затв. Наказом Міністерства

фінансів України від 30.11.1999 р. №291. Дата оновлення 29.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення 16.10.2023)

42. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 №2755-VI. Дата оновлення 23.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 09.10.2023).

43. ПрАТ «ККФ «Рошен». Фінансова звітність відповідно до стандартів. 2020 р, 2021 р., 2022 р. URL: https://clarity-project.info/edr/00382125/finances?current_year=2022 (дата звернення: 01.08.2023).

44. Приймак С.В., Костишина М.Т., Долбнева Д.В. Фінансова звітність підприємств: навчально-методичний посібник. Львів: Ліга-прес, 2016. 53 с.

45. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. Дата оновлення: 10.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

46. Сидоренко О.О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 449–456.

47. Синькевич Н.І., Співак С.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2016. 136 с.

48. Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. Фінансовий аналіз: Частина II. Спеціальні методи фінансового аналізу: навч. посібник. Дніпро: НМетАУ, 2016. – 76 с.

49. Соловей Н.В., Маліношевська К.І. Проблем обліку дебіторської заборгованості. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: збірник наукових праць НАУ. 2016. Вип. №25. С. 125-130.

50. Степаненко О.І., Бишовець А.О. Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліково-економічній системі підприємства. *Науково-практичний журнал "Науковий погляд: економіка та управління"*. Дніпро, 2023. № 3(83). С. 179-187. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-25> (дата звернення: 20.11.2023).

51. Стратегія економічного розвитку України: збір. наук. пр. М-во освіти і

науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». (ред. кол.: В.А. Верба (голов. ред.) та ін.; відп. секр. О.М. Гребешков). Київ: КНЕУ, 2018. Вип. 43. 193 с.

52. Сурніна К.С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Луганськ, 2002, 19 с.

53. Теницька Н. Б., Гришко Ю. С. Теоретичні аспекти оцінки платоспроможності підприємства в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 372-376.

54. Тохтамиш Т.О., Мудрий К.О. Аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. №5/1. С. 24-28.

55. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2016. 430 С.

56. Чайка Т. Ю. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності за балансом, урахування фінансових і виробничих особливостей підприємства під час здійснення коефіцієнтного аналізу ліквідності. *Економіка та суспільство: електрон. наук. фахове вид.* 2018. Вип. 15. С. 900-908. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/139.pdf (дата звернення 21.09.2023 р.).

57. Чакалова Н.С. Розробка робочих документів для проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на промислових підприємствах. *Агросвіт*. 2018. №22. С. 81-90.

58. Юрченко І.А. Організаційно-економічний механізм управління дебіторською заборгованістю за послуги теплопостачання на підприємствах комунальної теплоенергетики України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2011. 24 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2020 рік

АКТИВ	Код рядка	Примітки	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи	1000		0	0
Нематеріальні активи				
первісна вартість	1001		0	0
накопичена амортизація	1002		0	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005		0	0
Основні засоби	1010		583 172	1 871 142
первісна вартість	1011		867 860	2 221 643
Знос	1012		284 688	350 501
Інвестиційна нерухомість	1015		648 315	801 177
первісна вартість	1016		669 525	840 340
Знос	1017		21 210	39 163
Довгострокові біологічні активи	1020		0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		0	0
інші фінансові інвестиції	1035		10	10
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		0	0
Відстрочені податкові активи	1045		0	0
Інші необоротні активи	1090		34 639	10 026
Усього за розділом I	1095		1 266 136	2 682 355
II. Оборотні активи	1100		20 776	17 715
Товарно-матеріальні запаси				
виробничі запаси	1101		0	0
Товари	1104		0	0
Поточні біологічні активи	1110		0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125		102 545	113 648
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130		1 239	2 837
Поточні фінансові інвестиції	1160		0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165		422	1 574
Витрати майбутніх періодів	1170		0	0
Інші оборотні активи	1190		1 606	961
Усього за розділом II	1195		133 380	319 491
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		0	0
БАЛАНС	1300		1 399 516	3 001 846

Продовження додатку А

ПАСИВ	Код рядка	Примітки	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий капітал)	1400		505 833	505 833
Капітал у дооцінках	1405		0	1 000 000
Додатковий капітал	1410			1 000 000
Емісійний дохід	1411		0	
Резервний капітал	1415		5 345	5 762
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		376 238	381 078
Неоплачений капітал	1425		0	0
Вилучений капітал	1430		0	0
Усього за розділом I	1495		887 416	1 892 673
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові активи	1500		23 454	21 014
Пенсійні зобов'язання	1505		0	0
Довгострокові кредити банків	1510		0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515		0	36 594
Довгострокові забезпечення	1520		0	0
у тому числі з виплат персоналу	1521		0	0
Цільове фінансування	1525		0	0
Усього за розділом II	1595		23 454	57 608
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600		0	0
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		0	21 248
товари, роботи, послуги	1615		27 395	228 274
розрахунки з бюджетом	1620		4 403	7 076
у тому числі з податку на прибуток	1621		0	0
розрахунками зі страхування	1625		4 226	7 057
розрахунками з оплати праці	1630		15 649	26 046
Одержаними авансами	1635		500	224
розрахунками з учасниками	1640		0	0
Поточні забезпечення	1660		11 714	17 675
Доходи майбутніх періодів	1665		0	0
Інші поточні зобов'язання	1690		424 759	743 965
Усього за розділом III	1695		488 646	1 051 565
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		0	0
БАЛАНС	1900		1 399 516	3 001 846

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПрАТ «Київська
кондитерська фабрика «Рошен» за 2020 рік

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		638 817	470 093
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050		556 236	393 995
Валовий: Прибуток	2090		82 581	76 098
Збиток	2095		0	0
Інші операційні доходи	2120		1 840	6 768
Адміністративні витрати	2130		42 484	34 322
Витрати на збут	2150		6 629	5 794
Інші операційні витрати	2180		42 247	35 072
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		0	7 678
збиток	2195		6 939	0
Дохід від участі в капіталі	2200		20 000	0
Інші фінансові доходи	2220		66 180	69 894
Інші доходи	2240		0	0
Фінансові витрати	2250		71 888	67 736
Втрати від участі в капіталі	2255		0	0
Інші витрати	2270		0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290		7 353	9 836
збиток	2295		0	0
Витрати з податку на прибуток	2300		-2 096	-1 506
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350		5 257	8 330
збиток	2355		0	0

Продовження додатку Б

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
(Дооцінка) уцінка необоротних активів	2400		0	0
(Дооцінка) оцінка фінансових інструментів	2405		0	0
Накопичені курсові різниці	2410		0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		0	0
Інший сукупний дохід	2445		0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465		5 257	8 330

III. Елементи операційних витрат

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
Матеріальні затрати	2500		84 342	67 637
Витрати на оплату праці	2505		323 052	229 719
Відрахування на соціальні заходи	2510		70 275	49 107
Амортизація	2515		93 365	47 447
Інші операційні витрати	2520		73 798	60 548
Всього	2550		644 838	454 458

IV. Розрахунки показників прибутковості акцій

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, грн	За аналогічний період попереднього року, грн
1	2	3	4	5
Середньорічна кількість простих акцій	2600		20 233 332 392	20 233 332 392
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		20 233 332 392	20 233 332 392
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		0	0
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		0	0
Дивіденди на одну просту акцію	2650		0	0

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2021 рік

АКТИВ	Код рядка	Примітки	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000		0	0
первісна вартість	1001		0	0
накопичена амортизація	1002		0	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005		0	0
Основні засоби	1010		1 871 142	2 167 436
первісна вартість	1011		2 221 643	2 652 952
знос	1012		350 501	485 516
Інвестиційна нерухомість	1015		801 177	784 823
первісна вартість	1016		840 340	841 689
знос	1017		39 163	56 866
Довгострокові біологічні активи	1020		0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:				
Довгострокові фінансові інвестиції:	1030		0	0
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств				
інші фінансові інвестиції	1035		10	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		0	0
Відстрочені податкові активи	1045		0	0
Інші необоротні активи	1090		10 026	2 118
Усього за розділом I	1095		2 682 355	2 954 377
II. Оборотні активи	1100		17 715	17 815
Товарно-матеріальні запаси				
виробничі запаси	1101		0	0
Товари	1104		0	0
Поточні біологічні активи	1110		0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125		113 648	147 231
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130		2 837	2 722
за виданими авансами				
з бюджетом	1135		181 700	41 390
у тому числі з податку на прибуток	1136		5 162	1 512
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140		0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		1 056	599
Поточні фінансові інвестиції	1160		0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165		1 574	454
Витрати майбутніх періодів	1170		0	0
Інші оборотні активи	1190		961	1 765
Усього за розділом II	1195		319 491	211 976
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		0	0
БАЛАНС	1300		3 001 846	3 166 353

Продовження додатку В

ПАСИВ	Код рядка	Примітки	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
1	2	3	4	5
I. Власний капітал	1400		1 505 833	1 505 833
Зареєстрований (пайовий капітал)				
Капітал у дооцінках	1405		0	0
Додатковий капітал	1410		0	0
Емісійний дохід	1411		0	0
Резервний капітал	1415		5 762	6 025
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		381 078	406 594
Неоплачений капітал	1425		0	0
Вилучений капітал	1430		0	0
Усього за розділом I	1495		1 892 673	1 918 452
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1500		21 014	18 594
Відстрочені податкові активи				
Пенсійні зобов'язання	1505		0	0
Довгострокові кредити банків	1510		0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515		36 594	12 343
Довгострокові забезпечення	1520		0	0
у тому числі з виплат персоналу	1521		0	0
Цільове фінансування	1525		0	0
Усього за розділом II	1595		57 608	30 937
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1600		0	0
Короткострокові кредити банків				
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		21 248	25 580
товари, роботи, послуги	1615		228 274	491 702
розрахунки з бюджетом	1620		7 056	7 281
у тому числі з податку на прибуток	1621		0	0
розрахунками зі страхування	1625		7 057	7 335
розрахунками з оплати праці	1630		26 046	26 723
Одержаними авансами	1635		224	2 266
розрахунками з учасниками	1640		0	0
Поточні забезпечення	1660		17 675	18 280
Доходи майбутніх періодів	1665		0	0
Інші поточні зобов'язання	1690		743 965	637 777
Усього за розділом III	1695		1 051 565	1 216 964
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		0	0
БАЛАНС	1900		3 001 846	3 166 353

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

ПрАТ «ККФ» Рошен» за 2021 рік

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		979 286	638 817
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050		863 265	556 236
Валовий: прибуток	2090		116 021	82 581
збиток	2095		0	0
Інші операційні доходи	2120		5 572	1 840
Адміністративні витрати	2130		60 082	42 484
Витрати на збут	2150		7 984	6 629
Інші операційні витрати	2180		37 238	42 247
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		16 289	0
збиток	2195		0	6 939
Дохід від участі в капіталі	2200		24 500	20 000
Інші фінансові доходи	2220		49 393	66 180
Інші доходи	2240		490	0
Фінансові витрати	2250		60 389	71 888
Втрати від участі в капіталі	2255		0	0
Інші витрати	2270		0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290		30 283	7 353
збиток	2295		0	0
Витрати з податку на прибуток	2300		-4 504	-2 096
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350		25 779	5 257
збиток	2355		0	0

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
(Дооцінка) уцінка необоротних активів	2400		0	0
(Дооцінка) оцінка фінансових інструментів	2405		0	0
Накопичені курсові різниці	2410		0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		0	0
Інший сукупний дохід	2445		0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465		25 779	5 257

III. Елементи операційних витрат

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
Матеріальні затрати	2500		174 098	84 342
Витрати на оплату праці	2505		442 969	323 052
Відрахування на соціальні заходи	2510		96 421	70 275
Амортизація	2515		152 718	93 365
Інші операційні витрати	2520		107 635	73 798
Всього	2550		973 841	644 838

IV. Розрахунки показників прибутковості акцій

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, грн	За аналогічний період попереднього року, грн
1	2	3	4	5
Середньорічна кількість простих акцій	2600		6 023 332 392	2 023 332 392
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		6 023 332 392	2 023 332 932
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		0	0
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		0	0
Дивіденди на одну просту акцію	2650			

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «ККФ «Рошен» за 2022 рік

АКТИВ	Код рядка	Примітки	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи	1000		0	0
Нематеріальні активи				
первісна вартість	1001		0	0
накопичена амортизація	1002		0	0
Основні засоби	1010		2 167 436	2 119 246
первісна вартість	1011		2 652 952	2 776 748
знос	1012		485 516	657 502
Інвестиційна нерухомість	1015		784 823	772 755
первісна вартість	1016		841 689	843 140
знос	1017		56 866	70385
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		0	0
інші фінансові інвестиції	1035		0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		0	0
Відстрочені податкові активи	1045		0	0
Інші необоротні активи	1090		2 118	5 461
Усього за розділом I	1095		2 954 377	2 897 462
II. Оборотні активи	1100		17 815	25 753
Товарно-матеріальні запаси				
виробничі запаси	1101		0	0
Товари	1104		0	0
Поточні біологічні активи	1110		0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125		147 231	179 870
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130		2 722	5 405
з бюджетом	1135		41 390	1 722
у тому числі з податку на прибуток	1136		1 512	1 722
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахуваних доходів	1140		0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		599	542
Поточні фінансові інвестиції	1160		0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165		454	325
Витрати майбутніх періодів	1170		0	0
Інші оборотні активи	1190		1765	3459
Усього за розділом II	1195		211 976	217 076
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200			
БАЛАНС	1300		3 166 353	3 114 538

Продовження додатку Д

ПАСИВ	Код рядка	Примітки	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
1	2	3	4	5
I. Власний капітал	1400		1 505 833	1 505 833
Зареєстрований (пайовий капітал)				
Капітал у дооцінках	1405		0	0
Додатковий капітал	1410		0	0
Емісійний дохід	1411		0	0
Резервний капітал	1415		6 025	7 314
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		406 594	404 321
Неоплачений капітал	1425		0	0
Вилучений капітал	1430		0	0
Усього за розділом I	1495		1 918 452	1 917 468
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1500		18 594	14 746
Відстрочені податкові активи				
Пенсійні зобов'язання	1505		0	0
Довгострокові кредити банків	1510		0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515		12 343	13 181
Довгострокові забезпечення	1520		0	0
у тому числі з виплат персоналу	1521		0	0
Цільове фінансування	1525		0	0
Усього за розділом II	1595		30 937	27 927
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1600		0	0
Короткострокові кредити банків				
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		25 580	0
товари, роботи, послуги	1615		491 702	460 245
розрахунки з бюджетом	1620		7 281	17 774
у тому числі з податку на прибуток	1621		0	0
розрахунками зі страхування	1625		7 355	7 722
розрахунками з оплати праці	1630		26 723	28 342
Одержаними авансами	1635		2 266	1 402
розрахунками з учасниками	1640		0	0
Поточні забезпечення	1660		18 280	14 610
Доходи майбутніх періодів	1665		0	0
Інші поточні зобов'язання	1690		637 777	639 048
Усього за розділом III	1695		1 216 964	1 169 143
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		0	0
БАЛАНС	1900		3 166 353	3 114 538

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПрАТ «ККФ
«Рошен» за 2022 рік

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		903 195	979 286
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050		775 911	863 265
Валовий: прибуток	2090		127 284	116 021
збиток	2095		0	0
Інші операційні доходи	2120		924	5 572
Адміністративні витрати	2130		57 231	60 082
Витрати на збут	2150		7 231	7 984
Інші операційні витрати	2180		60 084	37 238
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		3 662	16 289
збиток	2195		0	0
Дохід від участі в капіталі	2200		24 500	0
Інші фінансові доходи	2220		62 678	49 393
Інші доходи	2240		490	0
Фінансові витрати	2250		67 324	60 389
Втрати від участі в капіталі	2255		0	0
Інші витрати	2270		0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290		30 283	0
збиток	2295		984	0
Витрати з податку на прибуток	2300		(4504)	0
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		25 779	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350			0
збиток	2355		984	0

Продовження додатку Е

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
(Дооцінка) уцінка необоротних активів	2400		0	0
(Дооцінка) оцінка фінансових інструментів	2405		0	0
Накопичені курсові різниці	2410		0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		0	0
Інший сукупний дохід	2445		0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465		-984	25 779

III. Елементи операційних витрат

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
1	2	3	4	5
Матеріальні затрати	2500		212 654	174 098
Витрати на оплату праці	2505		388 308	442 969
Відрахування на соціальні заходи	2510		84 184	96 421
Амортизація	2515		184 767	152 718
Інші операційні витрати	2520		30 344	107 635
Всього	2550		900 257	973 841

IV. Розрахунки показників прибутковості акцій

Стаття	Код рядка	Примітки	За звітний період, грн	За аналогічний період попереднього року, грн
1	2	3	4	5
Середньорічна кількість простих акцій	2600		6 023 332 392	6 023 332 392
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		6 023 332 392	6 023 332 392
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		0	0
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		0	0
Дивіденди на одну просту акцію	2650			

Таблиця Ж.1 - Критерії розподілу підприємств за рівнем платоспроможності

Критерії	Рівень платоспроможності підприємства	Характеристика
$A1 > П1 + П2$	Високий	Підприємство характеризується високим потенціалом ліквідності та платоспроможності і всі свої активи переважно формує за рахунок власних коштів
$A1 + A2 > П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 > П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 + A4 > П1 + П2$		
$A1 < П1 + П2$	Середній	На підприємстві недостатньо абсолютно ліквідних активів, що пов'язано з наявністю великих обсягів дебіторської заборгованості. Але підприємство є ліквідним і може своєчасно забезпечити погашення зобов'язань. Підприємству рекомендується розробити заходи реструктуризації дебіторської заборгованості
$A1 + A2 > П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 > П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 + A4 > П1 + П2$		
$A1 < П1 + П2$	Помірний	Значну частку оборотного капіталу підприємства становлять запаси, сформовані за рахунок залучених коштів. Наявність значних обсягів запасів свідчить про неефективне використання оборотного капіталу
$A1 + A2 < П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 > П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 + A4 > П1 + П2$		
$A1 < П1 + П2$	Низький	Підприємство формує оборотні активи лише за рахунок залучених на короткий термін коштів (поточних зобов'язань). У такому випадку в обороті підприємства немає власних коштів, а лише залучені та позичені. Частка поточних боргів підприємства спрямована на створення необоротних активів
$A1 + A2 < П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 < П1 + П2$		
$A2 + A2 + A3 + A4 > П1 + П2$		
$A1 < П1 + П2$	Підприємство перебуває на межі банкрутства	Майна підприємства не вистачає для погашення поточної заборгованості. Підприємство працює збитково і нього є непокритий збиток, що впливає на зменшення власного капіталу (власний капітал має від'ємне значення)
$A1 + A2 < П1 + П2$		
$A1 + A2 + A3 < П1 + П2$		
$A2 + A2 + A3 + A4 < П1 + П2$		

Джерело: згруповано автором за інформацією [39]

ISSN (Print): 2521-666X
ISSN (Online): 2706-9079

Науковий погляд: економіка та управління

№ 3 (83) / 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-25>
УДК 657.4.01

Степаненко О.І.

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Бишовець А.О.

бухгалтер,
ТОВ «ЮНІФЛАЙ»

Stepanenko Oksana

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Byshovets Alina

LLC «UNIFLY»

**ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ)
В ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА**

**ACCOUNTS RECEIVABLE FOR PRODUCTS (GOODS, WORKS, SERVICES)
IN THE ENTERPRISE'S ACCOUNTING AND ECONOMIC SYSTEM**

Інструментом регулювання економічних відносин виступають розрахунки, особливо в частині дебіторської заборгованості. Вони є невід'ємною складовою процесу розширеного відтворення, формування і розподілу суспільного продукту. В статті досліджено наукові підходи до інтерпретації економічної категорії "дебіторська заборгованість". Виділено передумови її виникнення, а саме: приватна власність на майно, право та письмова фіксація ділових угод, виробництво продукції для подальшого продажу. Розглянуто методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок визнання, оцінку, класифікацію. Виділено інформаційні потоки, які присутні при документуванні операцій за розрахунками з покупцями і замовниками. Показано відображення процесу реалізації готової продукції в системі рахунків бухгалтерського обліку, виходячи з умов договору, який укладено з покупцем. Обґрунтовано, що в обліковій практиці підприємств оцінка дебіторської заборгованості залежить від причин, умов її виникнення та передбачає використання таких видів оцінок: первісна вартість; теперішня вартість майбутніх платежів; чиста реалізаційна вартість.

Ключові слова: дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), визнання, оцінка, процес реалізації, розрахунки з покупцями і замовниками, документування, облік.

Calculations are a tool for regulating economic relations, especially in the part of accounts receivable. They are a component of the process of extended reproduction, formation and distribution of the social product. The article examines scientific approaches to the interpretation of the economic category "receivables". It has been established that scientists in the field of economics and enterprise management interpret receivables as: a monetary expression of the result of an economic transaction of a credit nature; a financial instrument arising as a result of economic relations. Accounting scholars identify receivables as: a claim (right), debts, a component of current assets, a financial asset of an enterprise. The methodological aspects of accounting for receivables for products (goods, works, services) are considered: the procedure for recognition, evaluation, classification. The peculiarities of the construction of the accounts receivable accounting system, which arises in the process of implementation, are revealed. In order to detail accounting information about the company's counterparties, which take part in the implementation process, it is proposed to allocate separate sub-accounts for accounting of settlements with domestic and foreign customers. This will increase the analyticity of accounting information and delimit buyers and customers as separate groups of legal entities. The information flows that are present when documenting settlement operations with buyers and customers are highlighted. The display of the process of selling finished products in the system of accounting accounts is shown, based on the terms of the contract concluded with the buyer: on the terms of advance payment, or on the terms of subsequent payment. It is substantiated that in the accounting practice of enterprises, the assessment of receivables depends on the reasons and conditions of its occurrence and involves the use of the following types of assessments: original cost; present value of future payments; net realizable value.

Key words: accounts receivable for products (goods, works, services), recognition, assessment, implementation process, settlements with buyers and customers, documentation, accounting.

Постановка проблеми. До одних з найбільш складних та суперечливих питань українського бухгалтерського обліку відноситься облік дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Це пов'язано із загостренням проблем непогашення боргових зобов'язань покупцями. В реаліях сьогодення, дана ситуація спостерігається особливо гостро, оскільки в останні роки всі вітчизняні суб'єкти господарювання працювали в умовах пандемії COVID-19, воєнного стану, локдаунів, що обмежувало діяльність бізнесу та підвищило неплатоспроможності дебіторів. У процесі здійснення господарської діяльності підприємства проводять розрахунки з покупцями та замовниками, тобто зі своїми контрагентами. Розрахунки виступають важливим інструментом регулювання економічних відносин, а також є невід'ємною складовою процесу розширеного відтворення, формування, розподілу (перерозподілу) суспільного продукту. Фінансовий стан підприємства, його платоспроможність вирішальною мірою залежить від планованості та безперервності організації розрахункових взаємовідносин між продавцями та покупцями (замовниками).

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) базується на первинній інформації, тому важливо, щоб усі господарські операції, що проводяться підприємством в межах фінансово-економічної діяльності, були своєчасно і правильно задокументовані. В процесі реалізації продавця та покупця (замовник) вступають у розрахункові, кредитні та фінансові взаємовідносини, які передбачають продаж продукцію, товарів, робіт, послуг (зі сторони продавця) та здійснення оплати (зі сторони покупця). Розрахункові операції є достатньо вагомих важелем регулювання фінансово-економічних відносин між суб'єктами господарювання. Від правильної організації обліку розрахунків залежить темп обертання грошових коштів, який безпосередньо впливає на рівень ліквідності та платоспроможності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дебіторська заборгованість як вагова складова оборотних активів підприємства була і є об'єктом досліджень багатьох українських науковців. Вітренко О.В., Катранжи Л.Л., Придятько Е.М. [1] розглядають організаційні аспекти дебіторської заборгованості з позиції управління комерційними ризиками підприємства: систематизовано класифікацію дебіторської заборгованості, запропоновано механізм її інформаційного забезпечення, обґрунтовано напрямки удосконалення системи обліку, які враховують групи ризику і застосування припустимого ліміту дебіторської заборгованості у складі оборотних активів та в окремих групах дебіторів.

Сидоренко О.О. [2] при дослідженні дебіторської заборгованості розроблено два дерева прийняття рішень щодо її визнання, залежно від об'єктів, які підлягають продажу: товари, продукція (інші активи) чи послуги; для цілей обліку та управління розроблено класифікацію дебіторської заборгованості; удосконалено методику обліку коригування резерву сумнівних боргів у разі зміни методу його нарахування або виправлення помилок минулих років. Досліджуючи облік поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі Закревська О.Ю. [3] виділяє, структурує та обґрунтовує його етапи; надає рекомендації щодо побудови дієвого документообігу.

Кручак Л., Муравський В. [4] розглядають дебіторську заборгованість через призму діджиталізації її обліку. Авторами розроблено інформаційну модель інтегрованої бази даних, яка містить інформацію про контрагентів, договірні відносини, стан дебіторської заборгованості та порядок її погашення. Обґрунтовано доцільність її практичного використання, як єдиної бази даних, що є інформаційним простором електронної взаємодії усіх учасників ринку фінансових операцій. Канцедал Н.А., Пономаренко О.Г. [5] досліджено складові облікової політики дебіторської заборгованості. Авторами доведено, що вагому наукову цінність становлять пропозиції з використанням методу моделювання складових оптимальної облікової політики на підставі поєднання її обов'язкової та варіативної компонент.

В умовах нестабільного ринкового середовища набуває не аби якого значення питання обліку дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Саме вона займає значну питому вагу серед активів підприємства та значно впливає на фінансовий стан та показники діяльності підприємства. Для того, щоб стратегія керування бізнесом позитивно сприяла його функціонуванню важливо не упустити етапи її побудови: розуміння сутності категорій "дебіторська заборгованість", "дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)"; організаційні та методичні аспекти побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками, процесу їх документування.

Метою статті є дослідження наукових підходів до інтерпретації економічної категорії "дебіторська заборгованість", оскільки від чіткої змістовності категоріального апарату залежить її ідентифікація в системі бухгалтерського обліку; огляд діючої практики процесу документування її обліку операцій, які призводять до виникнення дебіторської заборгованості в процесі реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг); обґрунтування пропозицій щодо удосконалення організаційних аспектів обліку розрахунків з покупцями і замовниками.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання має на меті досягнення прибуткового розвитку та стійкого положення на ринку, що передбачає формування облікової інформації та розробку механізму реалізації заходів задля забезпечення високого рівня ділової активності підприємства, вчасного реагування на ризики. Вагоме значення в системі бухгалтерського обліку та управління мають економічні терміни та поняття. Зрозуміла інтерпретація категорій "дебіторська заборгованість", "дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)" впливає на якість інформаційних потоків, які виникають у бізнес-процесах суб'єкта господарювання. Проте підходи до визначення змісту, суті даних понять є різними як за тлумаченням так і за ступенем деталізації.

З позиції системного підходу та цілей управління Белозерцев В.С. розглядає *дебіторську заборгованість* як "грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру, що мала місце у минулому, борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений із контрагентом та погашений у майбутньому в будь-якій формі не забороненій законодавством" [6]. Обґрунтовуючи такий підхід до розуміння дебіторської заборгованості як економічної категорії, автор зазначає, що врахування (виділення) вимушеності та запланованості формування дебіторської заборгованості забезпечить підвищення ефективності управління нею.

Категорію "дебіторська заборгованість" Юрченко І.А. пропонує розуміти як "фінансовий інструмент, що виникає в результаті господарських відносин і представляє собою ймовірну майбутню вигоду у вигляді боргів, що надходять підприємству від юридичних і фізичних осіб" [7]. З позиції науковця, дебіторська заборгованість як фінансовий інструмент є однією із складових частин кредитної політики підприємства, реалізація якої впливає як на фінансовий стан, зокрема, так і на його розвиток, в цілому. В цьому контексті автор відзначає, що тип кредитної політики повинен відповідати фінансовому стану, у якому перебуває підприємство в конкретний період часу.

Дебіторська заборгованість в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності є більш конкретизованою, має менше розбіжностей в з'ясуванні її економічної природи. Це пов'язано з тим, що даний вид оборотних активів має чітке нормативно-правове регулювання в частині її визнання, оцінки та облікового відображення. Виходячи з цього, науковці підходять до облікової інтерпретації категорії "дебіторська заборгованість" відрізняються від економічних (табл. 1).

Результати проведеного дослідження показують, що трактування дебіторської заборгованості здійснюється в різних площинах, але при цьому завжди присутній науковий підхід, який доповнює чи деталізує економічну природу даної категорії. З кожним історичним етапом виникають нові фактори (події), які більш детально її окреслюють, наповнюють сучасними ознаками, що відповідають реаліям економічного життя суб'єктів господарювання.

В практичній діяльності підприємств дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) виникає в процесі реалізації на умовах відстрочення платежу. В системі бухгалтерському обліку для відображення такої заборгованості передбачено активний рахунок 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", який має чотири субрахунки: 361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями"; 362 "Розрахунки з іноземними покупцями"; 363 "Розрахунки з учасниками ПФГ"; 364 "Розрахунки за гарантійним забезпеченням".

В момент реалізації продукції (товарів чи інших активів) виникає дохід від реалізації, величина якого визнається у відповідності до норм НП(С)БО 15 "Дохід" [12], за наявності співпадіння таких умов: 1) покушцю передано ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар чи інший актив); 2) підприємство не здійснює подальшого управління та контролю за реалізованою продукцією (товаром чи іншими активами); 3) сума доходу (виручки) може бути достовірно визначена; 4) існує впевненість, що в результаті операції збільшаться економічні вигоди підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Дебет субрахунку 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками" показує вартість проданої продукції (товарів), виконаних робіт, наданих послуг (враховуючи бартерні контракти). При цьому реалізаційна вартість включає: ПДВ, акцизи, інші податки та збори (платежі, обов'язкові до сплати), які в подальшому підлягають повному та своєчасному перерахуванню до державного чи місцевого бюджетів. Кредит даного рахунку відображає суми отриманих оплат, що надійшли від покупців (юридичних осіб чи фізичних осіб-підприємців) у вигляді грошових коштів на поточний рахунок в банку або готівкою в касу підприємства. Залишок (сальдо) рахунку 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками" показує заборгованість контрагентів, яка виникла в процесі реалізації, а в кінці звітної періоду буде відображена у Балансі (Звіті про фінансовий стан) в рядку 1125 "Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги".

Рахунок 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками" застосовується для обліку поточної дебітор-

**Трактування категорії "дебіторська заборгованість"
у сфері бухгалтерського обліку, аналізу, контролю**

№ з/п	Автор, тема дисертації (рік захисту)	Інтерпретація категорії "дебіторська заборгованість"	Авторське бачення доцільності нового підходу до розуміння категорії "дебіторська заборгованість"
1	Євлаш Т.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі (2012)	<i>Дебіторська заборгованість</i> – вимога (право) на отримання фінансових та майнових ресурсів від юридичних та фізичних осіб, що заборгували підприємству в результаті минулих подій та які підлягають поверненню в майбутньому [8]	Для єдиного розуміння з економічної точки зору та юридичного змісту
2	Блокоз О.І. Облік та аудит дебіторської та кредиторської заборгованостей торговельних підприємств (2014)	<i>Дебіторська заборгованість</i> – сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству, яка виникає при передачі права власності на товар, надані послуги (роботи), проте не сплачені тим, на користь кого ці дії були зроблені (покупцем) [9]	Уникнення облікової колізії щодо невідповідності охоплення чинних вимог законодавства стосовно повноти критеріїв визнання дебіторської заборгованості у складі активів підприємства
3	Кручак Л.В. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в підприємствах з виробництва соків (2017)	<i>Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)</i> – складова оборотних активів підприємств та вагомий фактор впливу на їх фінансовий стан, що включає борги покупців, замовників підприємству за відвантажені, але не оплачені продукцію (товари, роботи, послуги) [10]	Для забезпечення створення об'єктивних передумов відображення інформації про заборгованість, яка виникає в процесі реалізації в системі бухгалтерського обліку
4	Закревська О.Ю. Облік і контроль поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі (2018)	<i>Поточна дебіторська заборгованість</i> – фінансовий актив підприємства, що виникає в результаті минулих подій, оцінюється як сума боргів контрагентів підприємства в грошовій формі та підлягає погашенню або рефінансуванню впродовж 12 місяців з дати звітування [11]	Надає можливість виокремити комплекс операцій для потреб бухгалтерського обліку і контролю з урахуванням форм погашення

Джерело: згруповано за інформацією [8–11]

ської заборгованості, яка не забезпечена векселями та виникає при здійсненні основної діяльності підприємства. Планом рахунків не рекомендується на даному рахунку відображати суми попередніх оплат, які надходять від покупців. Для таких цілей передбачено субрахунок 681 "Розрахунки за авансами одержаними".

Основним документом, який регулює взаємовідносини між продавцем і покупцем в процесі реалізації є договір купівлі-продажу. Він містить: предмет договору, вимоги до якості та кількості продукції (товарів), терміни та умови розрахунків (попередня оплата чи оплата після відвантаження), відповідальність сторін через невиконання / часткове виконання умов договору. У випадку разових поставчань або відпуску продукції (товарів) в невеликій кількості реалізація може проводитися без укладення письмового договору, а лише на підставі рахунків-фактур, виписаних на оплату. При здійсненні реалізації продукції (товарів), робіт (послуг) продавцем надається відповідний обліковий документ, який засвідчує факт здійснення цієї операції. До документів первинного обліку, що

фіксують виникнення дебіторської заборгованості покупців і замовників, входять:

1) *при реалізації товарно-матеріальних цінностей* – накладні, товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури;

2) *при реалізації робіт (послуг)* – акти приймання-здачі виконаних робіт (наданих послуг);

3) *для фіксування і визнання податкових зобов'язань з ПДВ*, які виникають в процесі реалізації – податкові накладні.

У *накладній (чи рахунку-фактурі)* зазначається сума до сплати контрагентом, прописується найменування продукції (товарів), одиниця виміру, кількість та ціна за одиницю, вводяться дані, необхідні для ідентифікації комерційної операції та її учасників. Важливо розуміти різницю між рахунком-фактурою та рахунком, яка полягає у тому, що перший передбачає переміщення, наприклад товарів, а другий – оплату та має обов'язково містити печатку.

Акт виконаних робіт (наданих послуг) – це документ, який складається у двох примірниках та засвідчує факт виконання продавцем договірних зобов'язань належним чином та їх прийняття

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

замовником. Акту присвоюється номер, вказується дата виконання робіт (надання послуг), зазначається повне найменування замовника та підрядника, вказуються їх реквізити, а також зазначаються дані, які стосуються номенклатури (назва, одиниця виміру, кількість, ціна за одиницю, повна вартість товару (послуги). Цей документ підлягає обов'язковому підписанню обома сторонами та нанесенню на нього штампів, які засвідчують законність угоди.

Якщо підприємство функціонує на загальних підставах, тобто є платником ПДВ, воно зобов'язане реєструвати *податкові накладні* залежно від першої події, яка відбулася – оплата чи надання послуг (виконання робіт, відвантаження товару) і, відповідно, нараховувати податкові зобов'язання.

Товарно-транспортна накладна є основним базовим документом, який містить інформацію про перевезення вантажу, обсяги таких перевезень та відповідальних за це осіб. Цей документ призначений для забезпечення обліку ТМЦ при їх переміщенні, використовується у розрахунку з перевізником, слугує для обліку виконаної перевізником роботи, є одним з можливих документів для списання ТМЦ та їх оприбуткування, є підтвердженням права водія перевозити вантаж при перевірці поліцією. Крім того, для податківців товаро-транспортна накладна є підтвердженням факту надання послуг з перевезення та є одним з документів, що підтверджує реальність такої операції.

Документами, які засвідчують погашення дебіторської заборгованості покупців (замовників) є: 1) *витиска банку* – в разі отримання оплати грошовими коштами на поточний рахунок в банку; 2) *прибутковий касовий ордер* – при погашенні заборгованості готівковими грошовими коштами в касу підприємства.

Повнота, достовірність інформації в значній мірі залежить від її деталізації, яка проявляється в системі аналітичного обліку. Вона має забезпечувати повне і структуроване отримання даних про заборгованість, за якою термін сплати ще не настав, а також про заборгованість, яка не сплачена у встановлені терміни. Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками рекомендується вести: за кожним покупцем / замовником; за кожним документом, пред'явленим до оплати; за строками / термінами погашення заборгованості.

Одним із вітчизняних авторів Неживенко А.П. [13] запропоновано доповнити рахунок 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками" ще двома субрахунками: 365 "Розрахунки з вітчизняними замовниками" та 366 "Розрахунки з іноземними замовниками" одночасно з відповідним коригуванням основних характеристик субрахунку 361 та субрахунку 362 в Інструкції про застосування плану

рахунків. Такий підхід є практично доцільним, оскільки дозволить розділити контрагентів підприємства на покупців і замовників, а також зробить облік більш впорядкованим та конкретизованим. Враховуючи вищезазначене, облік розрахунків з покупцями і замовниками, документальне оформлення операцій, які пов'язані з процесом реалізації можна представити в наступному вигляді (рис. 1).

Якість процесу документування взаємовідносин з покупцями та замовниками прямо залежить від ефективності управління дебіторською заборгованістю. Первинні документи мають бути підготовлені своєчасно, тобто в момент здійснення операції, або при відсутності такої можливості – відразу по її завершенню. Облік дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на вітчизняних підприємствах здійснюється відповідно до діючої нормативної бази та виникає при їх реалізації у кредит (відстрочка платежу). Пріоритетними завданнями при цьому є контроль правильності складання первинних документів на відвантаження продукції, виконання робіт, надання послуг, а також забезпечення вчасності здійснення платежів дебіторами, недопущення виникнення простроченої дебіторської заборгованості, контроль за сумами боргів. Інформація про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), яка відображена в документах, має бути показана в системі рахунків бухгалтерського обліку. В обліковій практиці суб'єктів господарювання можуть бути два варіанти відображення процесу реалізації – на умовах попередньої оплати та на умовах наступної оплати. Варіант відображення залежить від умов договору купівлі-продажу, який укладений з покупцем (чи замовником) (табл. 2, 3).

Оцінка дебіторської заборгованості залежить не тільки від її виду, але і від причини та умов виникнення. Для обліку сум які підлягають отриманню застосовуються такі види оцінок: 1) первісна вартість; 2) теперішня вартість майбутніх платежів; 3) чиста реалізаційна вартість. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод і її сума може бути достовірно визначена з визнанням доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію (товари, роботи, послуги) з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та (або) їх еквівалентів, що підлягають отриманню, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді їх нарахування. Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгова-

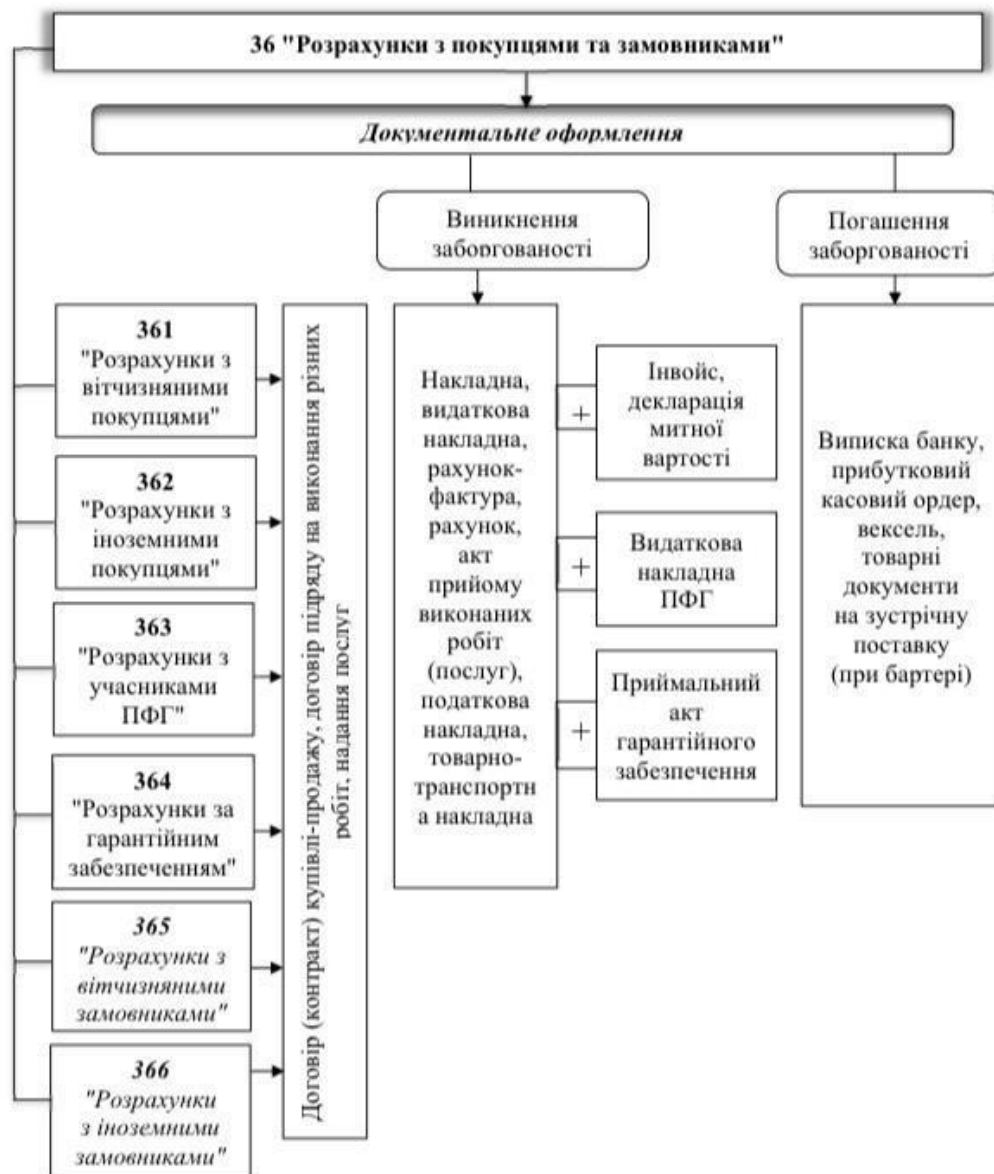

Рис. 1. Інформаційні потоки в процесі документування операцій за розрахунками з покупцями і замовниками

Джерело: побудовано за інформацією [13] з авторським доповненням

ності та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю, для визначення якої обчислюється величина резерву сумнівних боргів.

Висновки. Господарська діяльність будь-якого підприємства практично неможлива без виникнення дебіторської заборгованості, адже між суб'єктами господарювання постійно виникають різні умови купівлі чи продажу продукції, товарів, робіт, послуг. Зазвичай

підприємство намагається якомога швидше реалізувати власну продукцію покупцю, однак у останнього не завжди є вільні кошти в обороті. Тому, підприємства надають своїм покупцям комерційні кредити шляхом відтермінування платежів. Таким чином, вони намагаються збільшити власні обсяги реалізації продукції, внаслідок чого збільшується дебіторська заборгованість. Можна стверджувати, що виникнення дебіторської заборгованості є цілком природнім,

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

Таблиця 2

Облік господарських операцій при реалізації готової продукції на умовах попередньої оплати

№ з/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1	Виписка банку	Отримано на поточний рахунок в банку попередню оплату від покупця	311	681	120 000
2	Податкова накладна	Податкові зобов'язання з ПДВ в складі отриманої попередньої оплати	643/ ПДВ	641/ПДВ	20 000
3	Накладна (або рахунок-фактура)	Реалізовано покупцеві готову продукцію	361	701	120 000
4	Накладна, Податкова накладна	Списано податкові зобов'язання з ПДВ в складі реалізованої готової продукції	701	643/ПДВ	20 000
5	Бухгалтерська довідка	Взасмозалік заборгованостей з покупцем	681	361	120 000
6	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізованої готової продукції	901	26	65 300
7	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) дохід від реалізації готової продукції	701	791	100 000
8	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) собівартість реалізованої готової продукції	791	901	65 300

Джерело: сформовано авторами за [12; 14; 15]

Таблиця 3

Облік господарських операцій при реалізації готової продукції на умовах наступної оплати

№ з/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1	Накладна (або рахунок-фактура)	Реалізовано покупцеві готову продукцію	361	701	120 000
2	Податкова накладна	Податкові зобов'язання з ПДВ в складі реалізованої готової продукції	701	641/ПДВ	20 000
3	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізованої готової продукції	901	26	65 300
4	Виписка банку	Отримано на поточний рахунок в банку оплату від покупця за реалізовану готову продукцію	311	361	120 000
5	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) дохід від реалізації готової продукції	701	791	100 000
6	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат (в кінці місяця) собівартість реалізованої готової продукції	791	901	65 300

Джерело: сформовано авторами за [12; 14; 15]

об'єктивним та неминучим явищем у фінансово-господарській діяльності будь-якого підприємства. Реалізація управлінських функцій щодо дебіторської заборгованості зумовлює необхідність вирішення таких завдань, як дослідження її економічної сутності, точності класифікації та етапів виникнення у сучасних умовах господарювання. Дослідження системи управління дебіторською заборгованістю як важливого чинника підвищення ефективності формування й використання оборотних коштів підприємств набуває особливої актуальності. Дебіторська заборгованість є не лише індикатором, що визначає рівень заборгованості, а й економічним явищем, що впливає на діяльність суб'єкта господарювання в цілому.

На сучасному етапі розвитку економіки країни однією із найскладніших проблем, з якою зустрічаються вітчизняні підприємства, є наявність надмірних обсягів дебіторської заборгованості. Більшість господарюючих суб'єктів перебувають на межі фінансової кризи, яка спричинена низьким рівнем менеджменту та нездатності ефективно й своєчасно управляти оборотними активами. Для ефективного функціонування підприємства, здійснення господарської діяльності існує необхідність організації правильного облікового відображення дебіторської заборгованості. Саме вона є запорукою отримання достовірної та об'єктивної інформації для прийняття управлінських рішень.

Список літератури:

1. Вітренко О.В., Катранжи Л.Л., Придятько Е.М. Організація обліку дебіторської заборгованості в системі управління ризиками. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 34. С. 35–42.
2. Сидоренко О.О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктах господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 449–456.
3. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 103–106.
4. Кручак Л., Муравський В. Автоматизація обліку дебіторської заборгованості на основі інтегрованої бази даних контрагентів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 1. С. 109–118.
5. Канцедал Н.А., Пономаренко О.Г. Наукове обґрунтування складових облікової політики щодо дебіторської заборгованості. *Всеукраїнський науковий журнал "Актуальні проблеми інноваційної економіки"*. 2018. № 1. С. 87–94.
6. Белозерцев В.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Дніпропетровськ, 2013. 23 с.
7. Юрченко І.А. Організаційно-економічний механізм управління дебіторською заборгованістю за послуги теплопостачання на підприємствах комунальної теплоенергетики України : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2011. 24 с.
8. Євлаш Т.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Харків, 2012. 24 с.
9. Белокоз О.І. Облік та аудит дебіторської і кредиторської заборгованостей торговельних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2014. 24 с.
10. Кручак Л.В. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в підприємствах з виробництва соків : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Тернопіль, 2017. 23 с.
11. Закревська О.Ю. Облік і контроль поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2018. 22 с.
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" : затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 14.12.1999 р. № 860/4153. Дата оновлення: 03.11.2020 (дата звернення: 13.09.2023).
13. Неживенко А.П. Методика обліку дебіторської заборгованості і основні напрямки її вдосконалення. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2013. № 7. С. 165–170.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" : затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 25.10.1999 р. № 725/4018. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 13.09.2023).
15. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 29. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 16.09.2023).

References:

1. Vitrenko O.V., Katranzhy L.L., Prydatko E.M. (2020) Organization of accounts receivable in the risk management system. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 34, pp. 35–42.
2. Sydorenko O.O. (2019) Vyznannia, klasyfikatsiia ta okremi aspekty obliku debitorskoi zaborhovanosti u subiektiv hospodaruvannia [Recognition, classification and separate aspects of accounting of receivables from business entities]. *Infrastruktura rynku*, vol. 32, pp. 449–456.
3. Zakrevska O.Iu. (2017) Orhanizatsiia bukhgalterskoho obliku potочноi debitorskoi zaborhovanosti pidpriemstva torhivli [Organization of accounting of current receivables of the trade enterprise]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 20, pp. 103–106.
4. Kruchak L., Muravskiy V. (2017) Avtomatyzatsiia obliku debitorskoi zaborhovanosti na osnovi intehrovanoi bazy danykh kontrahentiv [Automation of accounts receivable based on an integrated counterparty database]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 1, pp. 109–118.
5. Kantsedal N.A., Ponomarenko O.H. (2018) Naukove obhruntuvannia skladovykh oblikovoi polityky shchodo debitorskoi zaborhovanosti [Scientific substantiation of the components of the accounting policy regarding receivables]. *Vseukrainskyi naukovyi zhurnal "Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky"*, no. 1, pp. 87–94.
6. Belozertsev V.S. (2013) *Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu pidpriemstv optovoi torhivli* [Management of receivables of wholesale trade enterprises] (PhD Thesis), Dnipropetrovsk, 23 p.
7. Yurchenko I.A. (2011) *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu za posluhy teplopостachannia na pidpriemstvakh komunalnoi teploenerhetyky Ukrainy* [Organizational and economic mechanism of management of accounts receivable for heat supply services at communal heat energy enterprises of Ukraine] (PhD Thesis), Kharkiv, 24 p.
8. Yevlash T.O. (2012) *Oblik ta analiz debitorskoi zaborhovanosti v sistemі upravlinnia pidpriemstv optovoi torhivli* [Accounting and analysis of receivables in the management system of wholesale trade enterprises] (PhD Thesis), Kharkiv, 24 p.

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

9. Bielokoz O.I. (2014) *Oblik ta audyt debitorskoi i kredytorskoi zaborhovanosti torhovelnykh pidpriemstv* [Accounting and auditing of receivables and payables of trade enterprises] (PhD Thesis), Kyiv, 24 p.
10. Kruchak LV. (2017) *Oblik ta analiz debitorskoi zaborhovanosti v pidpriemstvakh z vyrobnytstva sokiv* [Accounting and analysis of receivables in juice production enterprises] (PhD Thesis), Ternopil, 23 p.
11. Zakrevska O.Iu. (2018) *Oblik i kontrol potочноi debitorskoi zaborhovanosti pidpriemstv torhivli* [Accounting and control of current receivables of trade enterprises] (PhD Thesis), Kyiv, 22 p.
12. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 15 "Dokhid" : zatverdzhene Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 14.12.1999, no. 860/4153. Data onovlennia: 03.11.2020 (accessed September 13, 2023).
13. Nezhyvenko A.P. (2013) *Metodyka obliku debitorskoi zaborhovanosti i osnovni napriamky yii vdoskonalennia* [The method of accounting for receivables and the main directions of its improvement]. *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaeva. Seriya: Ekonomichni nauky*, no. 7, pp. 165–170.
14. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 "Debitorska zaborhovanist": zatverdzhene Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 25.10.1999, no. 725/4018. Data onovlennia: 03.11.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>. (accessed September 13, 2023).
15. Instruktsiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii: zatverdzheno nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.99 no. 29. Data onovlennia: 29.07.2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (accessed September 16, 2023).

